

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ZOOTEKNİ ANABİLİM DALI
2020-YL-048

**BEŞPARMAK DAĞLARI YERLİ SIĞIR
YETİŞTİRİCİLİĞİ YAPISAL ÖZELLİKLERİ**

TAYFUN SAMET AKBAŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Orhan KARACA

AYDIN

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Zootekni Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Tayfun Samet AKBAŞ tarafından hazırlanan Beşparmak Dağları Yerli Sığır Yetiştiriciliği Yapısal Özellikleribaşlıklı tez.....tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
.....		
.....		
.....		

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun ...Sayılı kararıylatarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. GÖNÜL AYDIN

Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

03/09/2020

Tayfun Samet AKBAŞ

ÖZET
BEŞPARMAK DAĞLARI YERLİ SIĞIR YETİŞTİRİCİLİĞİ
YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Tayfun Samet AKBAŞ

Yüksek Lisans Tezi, Zootekni Anabilim Dalı

Tez Danışanı: Prof. Dr. Orhan KARACA

2020, 47 sayfa

Türkiye’deki sığır yetiştiriciliği dikkate alındığında, sığır varlığının oldukça düşük bir kısmının yerli ırk sığırlardan oluştuğu görülmektedir. Buna karşın, özellikle yerelde yerli sığır ırk yetiştiricileri tarafından birçok özgün yetiştirme sisteminin uygulandığı görülmektedir. Bu çalışma, iklim ve topografyası tarıma uygun olan Beşparmak dağları içerisinde sınırları içerisinde barındıran Aydın ilinin ilçelerinde yaygın olarak sürdürülmekte olan geleneksel sığır yetiştiriciliğinin yapısal özelliklerini ortaya koymaktadır. Bu anlamda 200’e yakın yetiştiriciyle iletişime geçilip bunlar arasında 50 yetiştiriciyle kişisel görüşme yapılmıştır. Yetiştiricilerle yapılan görüşmeler sonucunda, bu yetiştiricilik tipinde iş gücünün hiç denilecek kadar az olduğu ve girdi kaleminin çok az olduğu tespit edilmiştir. Kırsal şartlarda onlar için büyük bir gelir kaynağı olan bu sistemi yetiştiriciler kendi arasında salma sığırcılık olarak adlandırmaktadır. Yetiştiriciler hayvanları doğal ortamda ve çok nadir olsa da tohumlama yapmadan yetiştirmektedirler. Sürekli bir takip ve gözlem gerekmediği, hayvanları geniş bir alanda tamamen serbest tutukları ve tamamen doğal şartlarda yetiştirdikleri gözlenmiştir. Bu çalışmada, diğer yetiştirme metotlarına göre nispeten daha az işgücü ve masraf gerektiren, dolayısıyla daha karlı olan bu yetiştirme sistemine yönelik ayrıntılar ortaya koyulmuş ve geleceğe yönelik öngörülere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beşparmak dağları, Latmos, yerli sığır, yetiştirme sistemi, salma sığırcılık

ABSTRACT
STRUCTURAL PROPERTIES OF LOCAL CATTLE BREEDING IN
BEŞPARMAK MOUNTAINS

Tayfun Samet AKBAŞ

M.Sc. Thesis, Department of Animal Sciences

Supervisor: Prof. Dr. Orhan KARACA

2020, 47 pages

Considering cattle breeding in Turkey, a portion of the relatively low number of cattle seems to consist of native breeds of cattle. On the other hand, it is observed that many unique breeding systems are applied by local cattle breeders, especially. This study reveals the structural characteristics of traditional cattle breeding, which is widely carried out in the districts of Aydın, whose climate and topography are suitable for agriculture, within the borders of Beşparmak Mountains. In this sense, nearly 200 breeders were contacted and personal interviews were made with 50 breeders among them. As a result of the interviews with the breeders, it was determined that the labor force in this breeding type is almost never and the input item is very low. This system, which is a great source of income for them in rural conditions, is called by the breeders as release cattle breeding. Breeders raise animals in natural environment and generally without artificial insemination. It has been observed that there is no need for constant follow-up and observation, they keep the animals completely free in a wide area and breed them under completely natural conditions. In this study, the details of this breeding system, which requires relatively less labor and expense compared to other breeding methods and therefore more profitable, are presented and predictions for the future are given.

KeyWords: Beşparmak Mountains, Latmos, nativecattle, breedingsystem, release cattle breeding

ÖNSÖZ

Danışmanlığımı üstlenen, lisansüstü öğrenim hayatım ve tez dönemi boyunca, çalışmalarına katkı ve destek sağlayan, tezimin şekillenmesinde büyük emekleri olan, bu süreç boyunca ilgisini ve bilgilerini paylaşarak yanımda olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Orhan KARACA'ya,

Tezimin son halini almasını almasında önemli fikir ve görüşleriyle desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. İbrahim CEMAL'e,

Tez savunma jürimde yer alarak önemli katkı sağlayan Prof. Dr. Mehmet KOYUNCU'ya,

Tezimin şekillenmesinde değerli katkı ve destek sağlayan Arş. Gör. Dr. Neziha ATA'ya,

Tez projeme (ZRF-18040) maddi destek sağlayan Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) koordinasyon birimine,

Yazım süresi boyunca ve gözlem sırasında verdikleri manevi desteğini sürekli hissettiğim başta annem olmakla değerli aileme, sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tayfun Samet AKBAŞ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
ÖNSÖZ... ..	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xix
1. GİRİŞ.. ..	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ.. ..	4
2.1. Dünya’da ve Türkiye’de Hayvancılığın Genel Durumu ve Varlığı.. ..	4
2.2. Aydın İlinde Hayvancılığın Genel Durumu.....	7
2.3. Yerli Sığır Irkları ve Günümüzdeki Durumu.. ..	9
2.3.1. Yerli Kara.....	11
2.3.2. Boz Irk.....	11
2.3.3. Dogu Anadolu Kırmızısı (DAK).....	12
2.3.4. Güney Anadolu Kırmızısı (GAK).....	13
3. MATERYAL YÖNTEM.....	14
3.1. Materyal	14
3.2. Yöntem.....	15
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	17
4.1. Yetiştiricilik.....	17
4.2. Otlatma ve İşgücü	25
4.3. Yemleme ve Sulama.....	26
4.4. Aşım- Çiftleşme	28

4.5. Doğum.....	29
4.6. Sağım.....	31
4.7. Sağlık ve Koruma.....	31
4.8. Yetiştiricilerin Beklentileri ve Önerileri.....	32
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	34
KAYNAKLAR.....	37
ÖZGEÇMİŞ.....	39

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

FAO : Gıda ve Tarım Örgütü

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

KG : Kilogram

G :Gram

TL : Türk Lirası

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Türkiye Yerli Sığır Irklarının Yıllara Göre Değişimi	7
Şekil 2.2. Ege Bölgesi Yerli Sığır Irklarının Yıllara Göre Değişimi.....	7
Şekil 2.3. Aydın İli Yerli Sığır Irklarının Yıllara Göre Değişimi	8
Şekil 2.4. Aydın İlçelerinin Yerli Sığır Irklarının Yıllara Göre Değişimi.....	8
Şekil 3.1. Aydın İlçeleri	14
Şekil 3.2. Beşparmak Dağlarının Haritası.....	14
Şekil 3.3. Aydın Koçarlı Çeşme Mahallesi'nde Yapılan Görüşmeler.....	16
Şekil 4.1. Yetiştiricilerin Salma Sığırcılığı Yapma Süreleri	17
Şekil 4.2. Hayvanların Doğada Bulunma Süreleri	18
Şekil 4.3. Hayvanların Doğadaki Dağılımları Çeşme Mahallesi / Koçarlı	19
Şekil 4.4. Yetiştiricilerin Hayvan Sayılarını Artırma.....	20
Şekil 4.5. Yetiştiricilerin Kayıt Tutma Durumu.....	22
Şekil 4. 6. Yetiştiricilerin Eğitim Durumu	23
Şekil 4.7. Kurbanlık Olarak Sadece Erkekler Değerlenmekte	23
Şekil 4.8. Merada Hayvanların Yemlik ve Suluk Olarak Kullanan Malzemeler Umucular Mahallesi / Karpuzlu.....	24
Şekil 4.9. Merada Hayvanların Yemlik İçim Kullanan Malzemeler Çeşme Mahallesi / Koçarlı.....	24
Şekil 4.10. Hayvanların Su ihtiyaçlarını Karşılaşmak İçin Yapılan Küçük Gölet Çeşme Mahallesi/Koçarlı.....	26
Şekil 4.11. Hayvanların Su ihtiyaçlarını Karşılaşmak İçin Yapılan Küçük Gölet Umucular Mahallesi / Karpuzlu.....	27
Şekil 4.12. Yetiştiricilerin Yapay Tohumlama Yapma Durumu.....	29
Şekil 4.13. Anneyle Yavrusunun Meradaki İlişkisi Çavdar Köyü / Söke	30
Şekil 4.14. Anne ile Yavrusunun Meradaki İlişkisi Umucular Köyü / Karpuzlu.	30

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1. Büyükbaş Hayvan Varlığının Yıllara Göre Durumu.....	6
Çizelge 2.2. Türkiye'deki Yerli Sığır Irklarının Genel Durumu	10
Çizelge 3.1. Görüşme Yapılan Mahalle ve Yetiştirici Sayıları	15
Çizelge 4.1. Yetiştiricilerin Hayvanları Kontrol Etme Sıklığı	19
Çizelge 4.2. Salma Sığırcılık İçin Yetiştiriciler Açısından İdeal Irk.....	20
Çizelge 4.3. Yetiştiricilerin Üyelik İlişkileri	21
Çizelge 4.4. Yetiştiricilerin Ektikleri Bitkisel Ürünler.....	27

1. GİRİŞ

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye de hayvancılık; ekonomik, sosyal ve beslenme açısından büyük önem taşıyan vazgeçilmez bir sektördür. Hayvancılık, ülke ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmakta, kırsal alanda istihdam yaratmakta ve önemli düzeyde katma değer sağlamaktadır. Halkın yeterli ve dengeli beslenmesi, özellikle çocuklarda ve gençlerde sağlıklı bir zihinsel ve bedensel gelişme için mutlaka gerekli olan et, süt ve yumurta gibi ürünlerin üretilmesi gerekmektedir. Hayvansal üretim faaliyetleri et, süt, tekstil ve deri gibi çeşitli endüstri kollarına hammadde sağlamakta, yem, ilaç ve ekipman gibi yan sanayi kollarının kurulmasına ve gelişmesine yardımcı olmakta, ülke ihracat gelirlerine değişen oranlarda katkıda bulunmaktadır. Hayvan gübreleri bitkisel üretimde toprağın fiziksel yapısını iyileştirmede ve toprak verimliliğini artırmada etkilidir. Hayvancılık, tarım işletmelerinde özellikle kışın bitkisel üretim faaliyetlerinin olmadığı dönemde işletmedeki boş işgücünün değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bitkisel üretim büyük oranda iklim koşullarına bağlı olduğu için, iklim koşullarından daha az etkilenen hayvancılık tarım işletmelerinin sigortası niteliğindedir. Ülkemizde hayvancılık sektöründe yıllar geçtikçe önemli değişimler olmakla birlikte büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığımız önemli düzeyde azalmıştır. Birim hayvan başına verim miktarında artış olmakla birlikte birim hayvan başına verim düzeyi hala gelişmiş ülkelerin oldukça gerisindedir. Hayvancılıkta tavukçuluk hariç çeşitli nedenlerle üretimde beklenen artış sağlanamamıştır. Türkiye'de yetiştiricilerin çoğunun kar amaçlı üretime yöneldikleri görülmektedir. Hayvancılığa yönelik ve hayvancılığa dayalı sanayi kuruluşlarının hızla yaygınlaştığı da inkâr edilemez. Son yıllarda, hayvan ıslahına yönelik en belirgin çalışmanın, hiç bir ülkenin kolayca yapamayacağı cömertlikle kültür ırkı hayvan ithalleri olduğu görülmektedir. Özellikle yerli sığır ırklarının varlığını tehdit edecek boyutlarda bir değişimden söz edilebilir (Karaca, 1998).

İnsanların hayatlarının devamı için sağlıklı ve dengeli beslenmeleri önemli olup bunları da hayvansal kaynaklı proteinlerinden sağlayabilmektedirler. Bu hayvansal protein kaynaklarının içinde süt ve et önemli bir yere sahiptir. Et ve süt elde edilecek büyük kaynak sığırlardır. Dünyada süt üretiminin önemli bir kısmı sığırlardan karşılanmasına rağmen et için aynı şey söz konusu değildir. Türkiye'de ise süt üretiminin tamamına yakını sığırlardan karşılanırken et açısından benzer özelliğe sahiptir. Et üretiminde sığırların rolü bakımından dünyaya oranla ciddi bir fark gözükmemektedir. Bunun elbette çeşitli sebepleri vardır. Sığırların et ve süt

verimleri belli başlı faktörlerle değişim göstermekte özellikle genotiplerine, hayvanların yetiştirildikleri bölgeye ve kendilerine sağlanan çevre şartlarına bağlı olarak değişmektedir. Verimlerin yükseltilebilmesi için bireylerin verimliliklerinin doğru tespit edilmesi ve bu verimleri etkileyen çevre faktörlerinin ve bu faktörlerin etki düzeylerinin tespit edilmesine gereksinim duyulmaktadır. Türkiye’de gen kaynaklarının korunması amacıyla yerli sığır ırklarının açısından birçok araştırma yapılmış ve halen yapılmaktadır. Bu araştırmalar da yerli sığır ırklarının verim özelliklerinin nasıl yükselteceğinin yanı sıra, bu hayvanların hastalıklara karşı direnç gibi özellikler açısından da gerekli değerlendirilmeler de bulunmaktadır (Karabacak ve Toprak, 2007)

Agro-turizm açısından bakıldığında tarım ve turizm ortak özellikleri yönünden birbirlerini tamamlayıcı niteliğe sahiptirler. Bu iki sektörün birbiriyle bulunan ilişkisi, insanların doğal hayata duydukları hasret ve kaynakların giderek tüketilmesinden dolayı tarım ve turizmi tamamlayarak bir paydada birleştirilerek argo turizm ortaya çıkarılmıştır. Agro-turizm, kaynakları koruma düşüncesiyle hareket etmekte, tarımsal faaliyetlerin sürdürüldüğü alanlara zarar vermeden sürdürülen bir turizm çeşidi olarak ifade edilmektedir. Kırsal kalkınma aracı olarak görülen agro-turizm özellikle kırsal alanlarda yaşayan yerel halkın uyguladığı çalışmalar yönünde gelir durumunun artmasını sağlamakla beraber, sosyo-kültürel yönden de gelişimine destek sağlamaktadır. Tarımla ilgilenen yerel halk için ekonomik bir yelpazenin oluşmasına da destek sağlamaktadır. Gelir seviyesi artan yerel halk kültürel yönden de ilerleme gösterebilmektedir. Yeni kültürlerle kaynaşma, dil yetenekleri elde etme, yeni ve modern tarım teknikleri öğrenme, sürdürülebilirlik yönünde enerji kaynaklarının kullanımı buna örnek gösterilebilir. Agro-turizm yönünde uygulanan çalışmalar göz önüne alındığında ülke idarecilerince agro-turizmin bir kırsal kalkınma aracı olarak görülmesi dikkat çekmektedir. Hem ülkelerin kalkınma planları arasında bulunması hem de hükümetlerce ilgi görüp desteklenmesi agro-turizme verilen ilgi ve önemin bir göstergesidir. Bunun en büyük sebepleri arasında agro-turizmin kitle turizmine tezat özelliklere sahip olması, seçenekli bir turizm çeşidi olması ve turizmi çeşitlendirerek yılın oniki ayına yayılmasına olanak sunması gibi unsurları dile getirmek mümkündür. Kırsal turizm daimi olarak faaliyetlerin ilerleme kaydetmesi üretim gibi başka kırsal temelli ekonomik faaliyetlerin gelişmesini karşılaştırdığımız da daha az maliyetli ve daha kolay olması dikkat çekmektedir. Bu tür turizm faaliyetlerinin ilerlemesi için bölgede bulunan değerlerin kullanılması, yerel işletmelerin iştirak etmesi yeterli olabilmektedir.

Kırsalalanlarda bu tip etkinliklerin gelişmesi aynı zamanda bu alanlarda dolaylı olarak hizmet sağlayanların ekonomik gelir elde etmesini de sağlamaktadır. Aynı zamanda bu alanlarda ilerleme kaydeden turizm faaliyetleri; yerel ürünlere olan ilgiyi artırmakta, bölgesel pazarlama faaliyetlerini güçlendirmekte, ilave değerler yaratmakta, direkt olarak pazarlama olanakların artırmakta ve tüm bunlar da ekonomik faaliyetleri teşvik etmektedir (Civelek vd., 2014)

Türkiye’de son yıllarda yerli sığır yetiştiriciliğittikçe azalmaktadır. Bundaki temel neden yerli ırkların terini kültür ırkları veya bunların melezlerinin alması, yerli ırkların teşvik ve desteklemelerden yararlanamamış olmasıdır. Son birkaç yıl içinde yerli ırkların da destekleme kapsamına alınması kısmen de olsa bu azalma sürecini yavaşlatabilir. Aydın ili için de yerli sığır yetiştiriciliği özellikle özgün bir yapı sergileyen salma sığırcılık sistemi ile önemini sürdürmektedir. Aydın ve Muğla sınırları içinde olan Beşparmak Dağları (Latmos) bu anlamda önemli bir yerli sığır popülasyonuna sahiptir. Beşparmak dağlarını çevreleyen Aydın ili güney ilçelerinde (Koçarlı, Karpuzlu, Çine ve Söke) yerli sığır yetiştiriciliği veya salma sığırcılık kayda değer öneme sahiptir. Beşparmak dağlarında geleneksel olarak yapılan bu yetiştirme sistemi ile ilgili herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu özel ve özgün yetiştirme sisteminin araştırılması için planlanan bu tez çalışması ile;

- Uzun yıllardır sürdürülen, salma sığırcılık olarak bilinen bu sistem ile ilgili somut bilgilerin ortaya konması,
- Yetiştiriciyle yapılan yüz yüze görüşmeler sonunda bu yetiştirme sistemi hakkında bilgi sahibi olmak, sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin oluşturulması,
- Türkiye’de geleneksel sığır yetiştiriciliği ya da salma sığırcılığın ön plana çıkmasının ve dikkat çekmesinin sağlanması,
- Bu konu hakkında yeterli bilgi olmamasından dolayı bu çalışmayla bundan sonraki araştırmalara zemin hazırlaması,
- Son yıllarda hızla sayıları azalan yerli ırkların önemininön plana çıkmasının sağlanması amaçlanmıştır.

Bu tez çalışması, yerli ırkların ön plana çıkması ve özellikle Aydın ilinde yaygın olarak sürdürülen geleneksel sığır yetiştiriciliği tanım ve tanıtımı açısından büyük bir önem taşımaktadır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. Dünya’da ve Türkiye’de Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği

İnsanlar hayatları boyunca tarım ile hep iç içe olmuştur. Bunun en büyük sebeplerinden biri bu sektörün insanların beslenmesinin ana kaynağı olmasındandır. Hayvancılık sektörü tarım sektörünün bir alt dalı olmakla beraber endüstriye hammaddesağlaması, nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Hayvancılık sektörü ise toplam tarımsal GSH’de %35’lik paya sahiptir. Bu oran Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde %49, ABD’de %43 iken gelişmekte olan ülkelere %33 dolaylarında olup, Türkiye’de ise yaklaşık %36’dır (Anonim., 2016). Dünya hayvan varlığı içerisinde büyükbaş hayvan varlığı 2016 yılı FAO verilerine göre 1.674.168.000 baştır. Dünya büyükbaş hayvan (inek, manda) süt üretimi 2016 yılında 659.150.049 ton olup dünya büyükbaş hayvan et üretimi ise 65.973.820 ton olarak belirlenmiştir. Dünya ülkelerinin büyük çoğunluğunda yaşayan, et ve süt üretebilen 800’den fazla sığır ırkı bulunmaktadır. Buna rağmen, üretilen et ve süt sınırlı sayıdaki ırklardan elde edilmektedir (Anonim., 2017). İnsanların beyin ve vücut gelişimi için ihtiyaç duyduğu amino asitlerin büyük bir çoğunluğu hayvansal proteinlerden alınmaktadır. Dünya sağlık örgütüne göre sağlıklı bir birey vücut ağırlığının her kg için 1 gram protein almalıdır. Bu protein miktarının yaklaşık %42’sinin de hayvansal gıdalardan alınması önerilmektedir (Anonim., 2016).

Kişi başına bitkisel ve hayvansal proteinlerin tüketimi dünya ortalamasına göre 81 gramdır. Bu miktar gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde farklılık göstermektedir. Hayvansal ve bitkisel kökenli gıdalardan alınan proteinin gelişmiş ülkelerde %65’i hayvansal gıdalardan olup, bu oran gelişmekte olan ülkelere %20 civarındadır (Anonim., 2016). Ülkelerde yaşayan insanların gıda garantisi, ilerleme seviyesi ne olursa olsun bütün toplumlarda ana politikaların başında gelmektedir. İnsanların beslenmesi için toplumun hayvansal gıda gereksinimi karşılanması gerekmektedir. Ülkemizde hayvancılık sektörü genel ekonomi ve tarım sektörü içerisinde ciddi bir yere sahiptir. Hayvansal üretim faaliyeti ile bitkisel ürünler ve bitkisel üretim sonucu elde edilen diğer yan ürünler değerlendirilmekte, birden fazla üretim dalına değinerek karlılığı arttırabilmektedir. Türkiye hem hayvansal hem de bitkisel üretim açısından sahip olduğu iklim şartları ve coğrafi konumu nedeniyle birden fazla üretimin bir arada yapabileceği bir ekolojiye sahiptir. Uzun yıllar boyunca takip edilen bazı politikalar hayvancılığın istenen duruma ulaşmasına engel

olmuştur. Bu sebepten dolayı hayvan sayıları ve hayvanlardan elde edilen ürünlerden istenilen düzeyi yakalamak mümkün olmamıştır. Türkiye’de hayvansal işletmelerde sığırcılık açısından bakıldığında zaman büyük endüstriyel süt sığırcılığı işletme sayısının yetersiz olduğu gözükmektedir. Ülke genelinde en yaygın olan aile süt sığırcılığı işletmeleri olup büyük bir öneme sahiptir.

Besi işletmeleri sayısı yüksek olmasına rağmen bunların % 90’ından fazlasının küçük işletme olması, yani hayvan sayısının az olması dikkat çekmektedir. Ülkemizde süt ve besi sığırcılığı işletmeleriyle ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Ancak bu çalışmada ele alınan köy sığırcılığı yani aile besiciliğiyle ilgili araştırma yok denilecek kadar azdır. Ayrıca hem besicilik hem de yetiştiricilik hedefli olarak yapılan geleneksel sığır yetiştiriciliği veya halk arasında salma sığırcılık diye adlandırılan yetiştirme sistemiyle ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bitkisel üretimle uğraşan işletmeler bitkisel üretimin yanında hayvancılığa da yer vererek işgücünü daha verimli değerlendirmekte ve meydana gelebilecek risk veya belirsizliklere karşı diğer bir üretim dalı olarak hayvancılığı seçmektedirler. Milli gelir ve istihdama katkıda bulunan hayvancılık ayrıca, süt, tekstil, deri, kozmetik, ilaç gibi sanayinin önemli kollarına da hammadde sağlayarak katkıda bulunmaktadır. Ayrıca hayvancılık sektörü yem sanayi, veteriner ilaçları, et mamulleri sanayi, süt ve mamulleri sanayi, hayvancılık alet-ekipman sanayi gibi sektörlerde istihdam yaratılması ve elde edilen ürünlerin işlenmesi sonucu katma değer oluşmasına katkı sağlamaktadır.

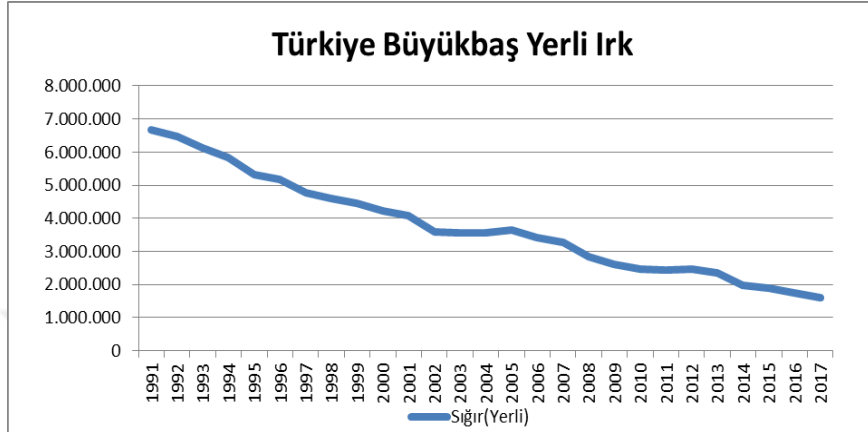
Ülkemizde katma değer yaratma açısından bakıldığında imkânı en fazla olan tarım sektöründe yer alan hayvancılık bulunmaktadır. Hayvancılıktan elde edilen et, süt ve diğer ürünler sanayi dışında, doğrudan hayvancılığa dayalı ilaç, yem ve hayvancılık ekipman sanayi kolları ile yeni iş alanları da yaratılmakta ve bu ürünler ülkemizin ekonomisine büyük bir katkı sağlamaktadır. Özellikle ülkemiz çeşitli iklim yapıları, tür ve ırktan hayvan varlığı ve şimdi bile büyük bir bölümü kırsal kesimde yaşayan nüfusu ile hayvancılığa ayrı bir önem vermesi gereken konumda bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda bütün gelişmiş ülkelerde hayvansal üretimin toplam tarımsal üretim içindeki rolü giderek artarken ülkemizde bu şekilde bir artış görülmemiş ve sağlanamamıştır. Bu artışın olmama sebeplerine bakıldığında bakım ve besleme hataları, çevresel unsurlar, hayvanlarının genetik kapasitelerinin yetersizliği ile hayvancılığa hala tarımın bir kolu ve tarımın sigortası olarak bakılmasıdır. Geçmişten günümüze kadar ülkemizde hayvan varlığı önemli değişim göstermektedir. Türkiye coğrafi özellikleri bakımından hayvan

yetiştiriciliği için gerekli ortam ve potansiyele sahip olup, artan nufusunun yeterli ve dengeli beslenmesini sağlamasının yanında, hayvancılığa dayalı sanayiye hammadde temininde de önemli bir yer tutmaktadır. Genel olarak baktığımızda ülkemizde 1970’li yıllardan 1990 yılların başına kadar hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin büyük bir kısmı yerli ırk hayvanlara dayanmaktadır. Sonrasında ise özellikle sığırcılıkta, kültür ırkı hayvan ve sperma ithalatı ve yerli ırkların ithal sperma veya boğalarla tohumlanmasına dayalı melezlemeler sonucunda yerli ırk hayvanların sayısı dramatik olarak azalmıştır. Türkiye’de büyükbaş hayvan varlığı yıllara göre de değişkenlik göstermektedir. Türkiye’de 1991-2020 yılları arası büyükbaş hayvan varlığına ait sayısal bilgiler izelge 2.1.’de verilmiştir. Son 10 yıldıki sayısal artış sonucunda günümüzde büyükbaş hayvan sayısı 18 milyonu aşmıştır.

Çizelge 2.1. Türkiye’de yıllara göre büyükbaş hayvan varlığı (TUİK,2020)

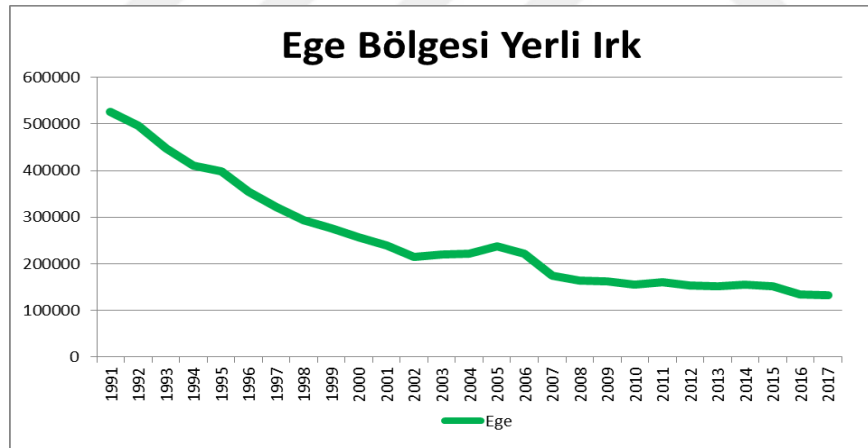
Yıllar	Sığır Varlığı (Baş)
1991	12.339.073
1995	12.044.000
2000	10.907.000
2005	10.631.405
2010	11.454.526
2015	14.127.837
2019	17.688.139
2020(1.dönem)	18.426.219

Ülkemizde sığır sayısında son yıllarda ciddi bir artış yaşanmasına karşın, saf yerli ırk hayvanların sayısında ciddi bir azalma görülmektedir (şekil2.1).Türkiye bazında TUİK verilerine göre yerli sığır varlığımız 1991 yılından 2017 yılına geldiğinde %76.02 azalışla 1.602.925 başa düşmüştür.

Şekil 2.1. Türkiye’de yerli ırk sığır varlığının yıllara göre değişimi

Ülkemizin tüm bölgelerinde yerli ırk sığır sayısının düşüşüne paralel olarak Ege bölgesinde de düşüş gözlenmektedir (Şekil 2.2.).

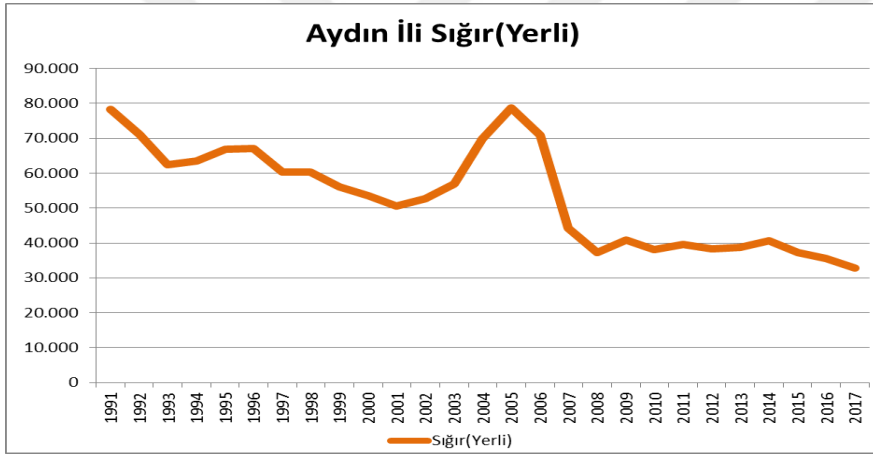
Şekil 2.2. Ege bölgesinde yerli ırk sığır sayısının yıllara göre değişimi

2.2. Aydın İlinde Hayvancılığın Genel Durumu

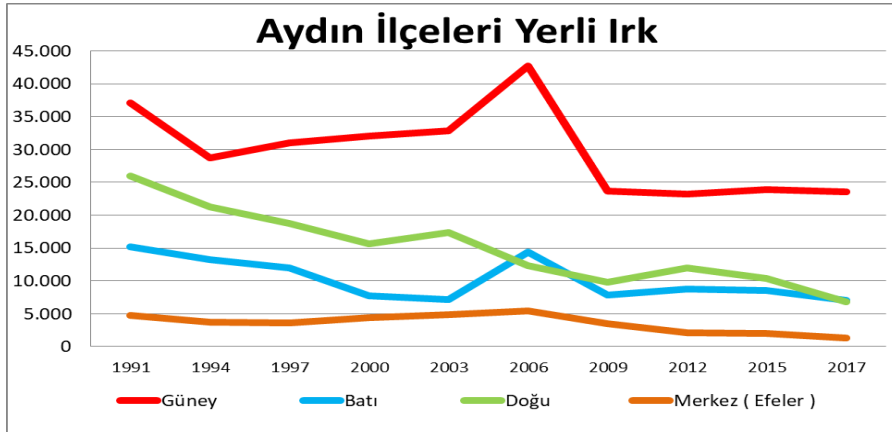
Türkiye’nin tarım, turizm, iç ve dış ticaret ile sanayi faaliyetlerinin bir arada yürütüldüğü Ege bölgesinde bulunan Aydın ilinin alanı 800.700 hektardır. Toplam alanın % 45,3’ü olan 363.215 hektarda tarım yapılmaktadır. İklim olarak Akdeniz iklimi hâkimdir. Aydın ilinin yıllık ortalama yağış miktarı 624,8 mm’dir. Yıllık yağış miktarının büyük bir bölümü kış, ilkbahar ve sonbahar aylarında düşmektedir. Yağışın %44,5’i kış, %23,9’u ilkbahar, %22,7’si sonbahar ve %8,9’u yaz mevsiminde görülür. Aydın ilinde maki bitki örtüsü hâkimdir.

İlin toplam yüzölçümünün %46'sı kültür arazisi, %3'ü çayır-mera arazisi, %39'u orman arazisi, %2'si göl ve bataklık, %10'u diğer tarım dışı araziler olarak dağılım göstermektedir. Aydın ili bu elverişli iklim yapısı ve tarım arazileri sebebiyle, hayvancılık faaliyetleri açısından avantajlıdır. Besicilik faaliyetleri için dezavantaj olan çayır ve mera azlığı sorunu, yem bitkisi üretimine uygun iklim yapısı sebebiyle büyük bir sorun teşkil etmemektedir.

Aydın ilinde 2020 yılı 1. Dönemi itibariyle toplam 462.644 baş sığır bulunmaktadır. Türkiye büyükbaş hayvan varlığı sıralamasında ilk onda bulunmakta ve büyük bir yer tutmaktadır.

Şekil 2.3. Aydın ili yerli sığır varlığının yıllara göre değişimi

Şekil 2.4. Aydın İli İlçelerinin Yerli Sığır Irkları Yıllar Göre Değişimi

Aydın ili ve ilçelerini ele aldığımızda bu düşüş tekrarlanmaktadır. 2003 ile 2006 yılları arasında bir artış gözlenmektedir. Bu artışın resmi olarak herhangi bir açıklama

veya cevabı bulunmamaktadır. Bu artışın teknik bir hatadan kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Ayrıca genel olarak yerli sığır ırklarındaki sayısal düşüşün birçok nedeni olmakla birlikte bunların arasında yerli sığır ırklarının kültür ırklarına oranla süt ve et veriminin daha düşük olması, daha çok merada yetişen ırklar olmaları, küçük cüsseli ve karkasının ağırlıklarının düşük olması ve günümüzde hayvancılığın daha çok kapalı sistem ahırlarda yapılması yerli sığır ırklarının tercih edilmemesi önemli sebeplerindedir.

2.3. Yerli Sığır Irklarımız ve Günümüzdeki Durumları

Büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde yem veya ham maddelerin alımı, elektrik, su, temizlik malzemeleri, işçilik veya personel giderleri, veteriner hizmetleri gibi kalemler işletmemelerin önemli giderleri arasında yer almaktadır.

Sığırcılıkta iyi gelir edilmesi noktasından süreklilik sağlamak için işletmenin kaba yem ihtiyacını kendi imkânlarıyla ekip karşılaması en doğrusu olup, zorunlu olmadıkça işletmemenin ilk zamanlarında aile fertlerinden destek olarak iş gücü ihtiyaçları yürütülmelidir. Yani işçi adı altında personel alımına fazla ihtiyaç duyulmamalı veya olması durumunda güvenilir ve işi bilen kişilerle bu iş yürütülmeli ayrıca ekonomik olarak elde edilen ürünlerin pazarlanmasında bunların değerinde satılması büyük bir öneme sahip bulunmaktadır. Yıllar boyu izlenen tarım politikaları küçük çiftçiliği ortadan kaldıran tarımın şirketleşmesine hizmet eden, kırdan kente göçü tetikleyici politika oluşmuştur.

Ülkemizde yaklaşık %49 oranında olan kültür ırkı sığır yetiştiriciliğinde Siyah Alaca, Esmer (Montafon), Simmental ve Jersey ırkları başı çekmektedir. Kültür x yerli Irk melezlerinin oranı ise %41 civarındadır. Yerli sığırların oranı ise yaklaşık %10 civarındadır. Yerli ırklarımızın birçoğu ne yazık ki yok olma veya yok olma tehdidi altındadır (Çizelge 2.2.). Tehdit altında olan ırklar için gerekli önlemlerin alınmaması durumunda yok olma riski doğacaktır. Ayrıca geçmişte şuan yok olmuş olan ırkların önceden tehdit altında olması ve bir süre sonra yok olması şuan tehdit altında olan ırklarının önemi göstermektedir. Bu açıdan yerli sığır ırklarımızın tehdit altında ve yok olmaması için gerekli özen ve önem gösterilmesi gerekmektedir.

Çizelge 2.2. Türkiye’deki yerli sığır ırklarının genel durumu

İrk-Tip	Yok Olma Tehdidi Yok	Tehdit Altında	Ağır Tehdit Altında	Yok Olmuş
Yerlikara		X		
Bozırk		X		
D.Anadolu Kırmızısı		X		
Kilis Sığırı		X		
Kultak Sığırı		X		
Zavot		X		
Halep Sığırı		X		
Çukurova Sığırı				X
Dört Yol Sığırı				X
Kırım (Leh) Sığırı				X
Kıbrıs Sığırı				X
Seferihisar Sığırı				X
Kafkasya Sığırı				X
Malakan Sığırı				X
Diyarbakır Sığırı				X
Karacadağ Sığırı				X
Urga Sığırı				X
Siyah(Kalmuk) Sığırı				X
Eleşkirt Sığırı				X
Karaisalı Sığırı				X

TÜİK verilerine göre 2020’nin birinci döneminde ülkemizde 18.426.219 baş sığır bulunmaktadır (TÜİK, 2020). Sığır yetiştiriciliği bakımından bölge olarak ilk üç sırada Karadeniz, Doğu Anadolu ve İç Anadolu gelmektedir. Diğer bölgeler bu bölgelere nazaran daha az sayıda bulunmaktadır.

Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ahır ve mera hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Gür otlak alanlarına sahip yörelerimizde mera hayvancılığı yaygınlaşmakta, otlak alanlarının yeterli olmadığı yörelerimizde ise ahır hayvancılığı önem kazanmaktadır.

Türkiye’de, bazı yerli sığır ırklarının yok olmuş olması, bazılarının ise tehdit altında

olmasından dolayı yerli ırkların genotiplerinin korunması açısından temel yaklaşım bütün yerli ırkların yeterli sayıda uygun örneklerinin temin edilerek koruma altına alınması olmalıdır. Önemli bazı yerli ırklarımıza ait tanıtıcı bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.3.1. Yerli Kara

Yerli Kara sığır ırkı genelde Orta Anadolu bölgesinde yetiştirilmekte ve bu bölgenin çevre ve iklim şartlarına adapte olup ilkel bakım beslenme ve barındırma koşullarında yetiştirilmektedir. Morfolojik olarak baş vücuda oranla biraz daha büyük, boynuzlar hilal şeklinde olup zayıf ve kısadır. Anadolu'ya adapte olan sığır ırkları içerisinde en ufak yapılı olanıdır. Deri ince yapılı olup, rengi ise genelde siyah olup özellikle meme bölgesinde beyaz veya açık tonlu kısımlar görülebilir. Bacaklar ince ve kısa yapılıdır. Boyun bölgesi genellikle ince kıvrımlar mevcuttur. Göğüs dar, butlar genellikle zayıf incedir. Kemikleri ise ince yapılı olup, bacaklar kısadır. Tırnak yapısı ufak, sert ve dayanıklı bir yapıdadır. Süt verimi yönünden oldukça az olan bu ırkın meme yapısı küçük ve cılız olup meme başları ise ince ve kısadır. Bu sığır ırkının en önemli özelliklerinde birisi çok uysal olmalarıdır. Az ot ve samanla beslenerek yetingen olduğunu da ispatlanmıştır. Laktasyon süreleri 200 gün, süt verimi 700-900 kg, süt yağı oranı %4 civarındadır. Gerekli bakım ve beslenme şartları iyileştirilirse süt verimi 1200 kg'a kadar çıkabilir. Ergin canlı ağırlıkları erkeklerde 300 kg, dişilerde 200 kg civarındadır. Beside günlük canlı ağırlık artışı yaklaşık 900 g kadardır. (Anonim., 2020).

2.3.2. Boz Irk

Ülkemizin genellikle Trakya, Güney Marmara, Kuzey Ege ve Orta Anadolu'nun batı bölgelerine yayılmış ve bu bölgelerin iklim ve çevre şartlarına adapte olmuş ve fakir gıda ile yetinen bir ırktır. Sayıları oldukça azalmış olan bu ırkımızın doğal yaşam alanları genelde dağlık bölgelerdeki orman içleri ve engebeli arazilerdir. Bu türler hiçbir insan desteği olmadan beslenip ve üreyebilmektedirler. Sindirim sistemleri gelişmiş bir yapıya sahiptirler. İklim uyma kabiliyetleri çok yüksektir. Ani iklim ve yem değişiklikleri ve her türlü olumsuz doğa şartlarına, açlığa, yetersiz beslenmeye, hastalık ve parazitlere karşı dayanıklıdırlar. Güçlü ve sert tırnak sahiptirler. Vücut rengi açık gümüşiden koyu kül rengine kadar değişir. Boğaların göz etrafında gözlük gibi koyu bir halka, merme dediğimiz burun ucunun üst sınırında siyah bir halka vardır. Kulakların içi siyah kıllarla kaplıdır. İnekler

boğalara göre daha açık renkli olurlar. Genellikle boyun, dös, göğüs, omuzların alt kısımları ve bacaklar vücudun diğer yerlerine göre daha koyudur. Boynuzlar uzun ve yukarı doğru hilal şeklindedir. Buzağılar açık kahverengi doğar, büyüdükçe renk griye dönüşür. Beden sağlam ve güçlüdür.

Ergin canlı ağırlıkları dişilerde 300-350 kg, erkeklerde 400- 450 kg civarındadır. Meme yapıları küçük olup süt verimleri düşüktür. Laktasyon süresi 180-240 gündür. Laktasyon süt verimi ortalama 800-1000 kg ve süt yağı %4 civarındadır. Beside günde yaklaşık 700- 900 g canlı ağırlık artışı sağlayabilmektedir. Çevre şartlarının iyileştirildiği durumlarda hem süt hem de et verim kabiliyetlerini artırabilirler (Anonim., 2020).

2.3.3. Doğu Anadolu Kırmızısı (DAK)

Doğu Anadolu Bölgesinde daha çok yüksek rakımlı alanlarda yetiştirilirler. Ayrıca sert kış şartlarına dayanıklıdır. Uygun olmayan ahır şartlarına, yetersiz bakım ve beslemeye, salgın ve parazite hastalıklara karşı dayanıklıdır. Bu Mayıs ayından itibaren meraya ve yaylalara çıkarılırlar. Genellikle yılın 6 ayını merada geçirirler. Kalitesiz yemleri gayet iyi değerlendirirler. Doğu Anadolu Kırmızısının rengi sarı-kırmızıdan koyu kestane rengine kadar değişir. Vücudun değişik yerlerinde, özellikle memede, karın altında, kuyrukta, kuyruk ucunda ve burun ucunda beyaza kadar değişen açık renkte lekeler görülebilir. Boğalarda vücudun ön tarafı, başın bazı kısımları, boyun göğüs ve bacaklar daha koyu renklidir. Boynuzlar kısa ve öne yöneliktir.

Doğu Anadolu Kırmızısında en belirgin özellik göğüs bölgesinin dar olmasıdır. Vücudun arka tarafı ön tarafına göre daha yüksektir. Ergin canlı ağırlıkları dişilerde 300- 350 kg, erkeklerde 400 kg civarındadır. Laktasyon süresi 205 gün ve laktasyon süt verimi ortalama 900-1000 kg ve süt yağı %3,5 civarındadır. Doğu Anadolu Kırmızısı ülkemizin en önemli sığır eti kaynağıdır, erken yaşta besiyeye alındıklarında kaliteli et verirler. Böyle beslenmiş hayvanların etleri gevrek ve lezzetlidir. Besi döneminde günlük 700-800 gr canlı ağırlık artışı sağlarlar. Et randımanı %53 civarındadır (Anonim., 2020).

2.3.4. Güney Anadolu Kırmızısı (GAK)

Ülkemizin de Torosların güneyinde kalan Akdeniz bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesidir. Ayrıca yerli sığır ırkları arasında en iri yapılı ve süt verimi en yüksek ırkıdır. Geçmişten beri bu bölgelerde yetiştirildiklerinden dolayı Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz bölgelerinin mevcut koşullarına, özellikle sıcak iklimine iyi adapte olmuşlardır. Kötü bakım ve beslemenin şartlarda yetiştirilebilirler. Uzun mesafeleri rahatlıkla yürürler. Buldukları bölgelere göre Halep Sığırı, Kilis Sığırı, Çukurova Sığırı ve Dört Yol sığırı diye dört alt gruba ayrılır. Halep ve Kilis Sığırı, Çukurova ve Dört Yol sığırlarından daha iri yapılı olup, süt verimleri de daha yüksektir. Güney Anadolu Kırmızısı kirli sarıdan kırmızı tarçınıye kadar değişen renkler gösterirler. En çok görülen tarçın rengidir. Güney Anadolu kırmızısının vücudun ön kısmı arka kısmından daha koyu renklidir. Başta göz etrafı, yüzün yan kısımları, boyun ve kürekler vücudun esas rengine göre biraz daha koyucadır.

Genellikle göz kapakları, boynuz, tırnak ve burun ucuna kadar tamamen sarı hayvanlara rastlanır. Genel olarak burun etrafında vücut renginden daha açık bir halka vardır. Bacakların iç yüzeyleri, memeler ve karın altı vücuda nazaran daha açık renktedir. Vücudun ön kısmı arkaya nazaran daha koyudur. Boynuz ve tırnaklar siyaha yakın gri renklidir. Kuyruk püskülü siyah renklidir (Anomin., 2020).

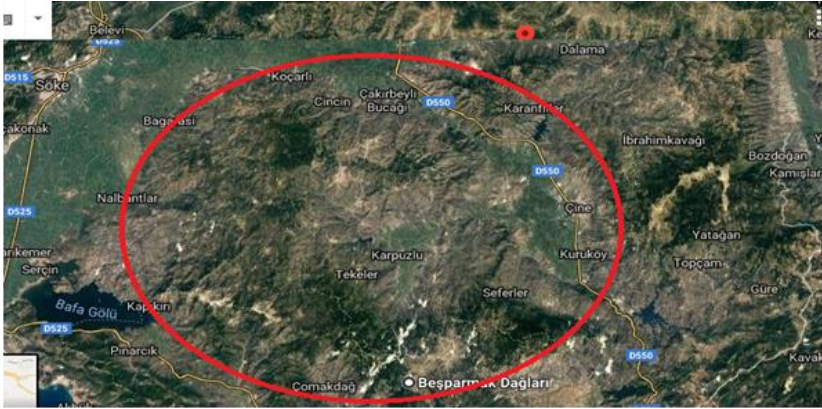
3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Aydın ilinin güney kesimde yer alan Koçarlı, Karpuzlu ve Çine ilçeleri ile batı kesiminde yer alan Söke ilçesinin (Şekil 3.1.)Beşparmak dağlarında (Şekil 3.2.) yer alan köylerinde bulunan, İlçe Tarım ve Orman Müdürlüklerinde kayıtlı olan en az 50 yetiştirici ile yapılan yüz yüzegörüşme (mülakat) ve gözlem sonucunda geleneksel yerli sığır yetiştiriciliğinin yapısal özellikleri ayrıntılı bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.1. Aydın ili ilçeleri

Şekil 3.2. Beşparmak dağlarının haritası

Beşparmak dağlarındaki köylerin genelinin geçim kaynakları oldukça kısıtlı olmakla beraber tarıma ve özellikle hayvancılığa dayanmaktadır. Ekonomik ve sosyokültürel yapısı bakımından tarım ve özellikle hayvancılık dışında başka gelir

kaynağı edinilmesi mümkün olmadığı, aynı zamanda ekolojik ve arazi yapısı incelendiğinde hayvancılığın geliştirilmesi gerekliliği fark edilmektedir.

3.2. Yöntem

Araştırmanın yürütüleceği yetiştiriciler seçilirken öncelikle köy muhtarları ile görüşülüp gönüllü olmaları göz önüne alınıp gerekli bilgilendirme yapıp ayrıca güvene dayalı ve herhangi bir zorlama olmaksızın gerçekleştirilmiştir. Yetiştiriciler buldukları köylerde ziyaret edilmiş ve doğrudan yüz yüze görüşülerek ayrıntılı bilgiler alınmıştır. Söz konusu çalışmada yaklaşık olarak 200'e yakın yetiştiriciyle görüşme sağlanıp, bunlar arasından 50 yetiştirici seçilip gözlem ve mülakat yapılmış, geriye kalan görüşmeler ve anketler değerlendirme dışı bırakılmıştır. Yetiştiricilerin seçiminde bilgi sahibi olması ve gönüllü olması öncelikle dikkate alınmıştır. Bu görüşmeler (Şekil 3.3) sırasında yetiştirme alanları, hayvanların mera ve dağdaki görüntüleri, yetiştirici barınak altyapısı incelenerek fotoğrafları çekilmiştir.

Çalışma kapsamında gezilen köyler ve yapılan görüşme (mülakat) ve gözlem yapılan yetiştirici sayılarına yönelik ayrıntılar Çizelge 3.1'de verilmiştir. Görüşme yapılacak mahalle ve yetiştiriciler, belli kriterler göz önüne alınarak ve ön görüşme yapılarak seçilmiştir. Ayrıca mahalle seçimi öncesinde ilçe Tarım ve Orman Müdürlükleriyle görüşülüp bu yetiştirme sistemi yani salma sığırcılığın hangi mahallelerde daha yaygın olduğu ve hayvan sayısı da dikkate alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 3.1. Görüşme yapılan mahalleler (köyler) ve yetiştirici sayıları

İlçeler	Mahalle (köy)	Yetiştirici Sayısı
KOÇARLI	Çeşme	8
	Çallı	9
	Gözkayası	1
KARPUZLU	Umcular	4
SÖKE	Avşar	4
	Karacakaya	6
	Serçin	3
	Yeşil	3
	Karacahayıt	3
	Çavdar	9

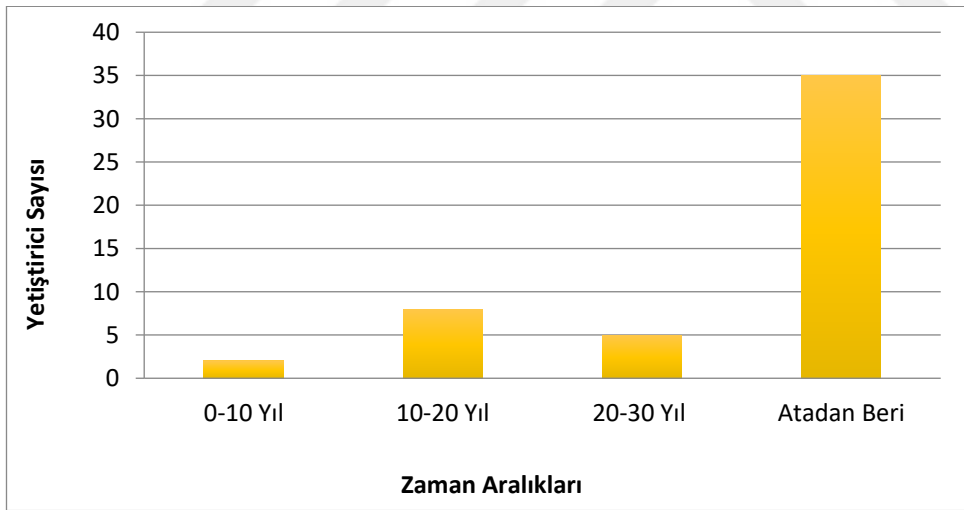
Şekil 3.3.Aydın koçarlı ilçesinin çeşme mahallesinde yapılan görüşmeler

Çalışma sırasında yetiştiricilerle yapılan gözlem ve mülakat sırasında kullanılan anket formunun bir örneği ilişikte (Ek-1) verilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

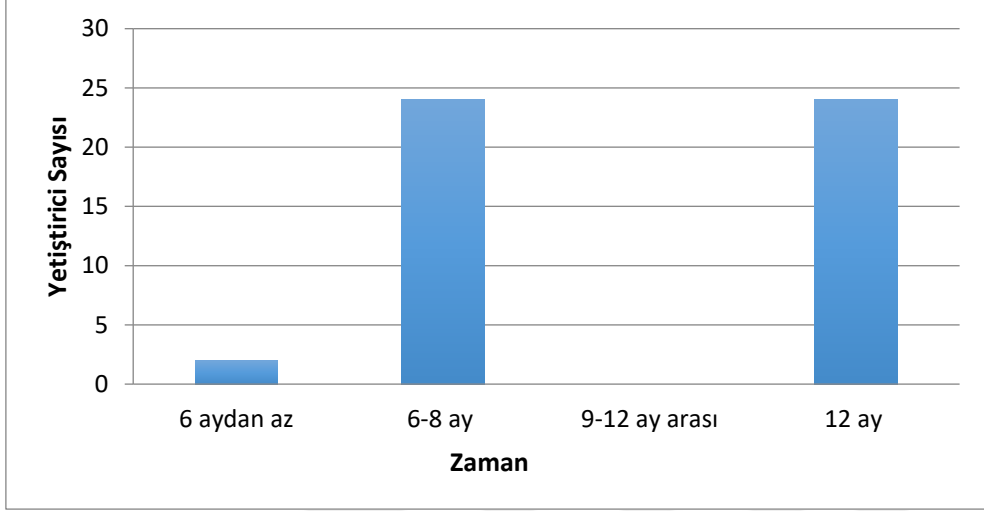
4.1. Yetiştiricilik

Geleneksel sığır yetiştiricilik faaliyetlerinin Beşparmak dağlarındaki yapısını incelemek açısından yapılan bu çalışmada Aydın'ın güney ilçelerinde yetiştiricileri ile birebir görüşmeler yapılarak yetiştiricilik şartlarının olumlu ve olumsuz yönleri değerlendirilmiştir. Bu yetiştiricilik sisteminin nasıl oluştuğunu inceleyecek olursak elbette geçmiş kuşaklardan gelecek kuşaklara öğretilerek yani babadan oğula bir miras bırakılıncasına ve yaşamları boyunca yapmaya devam edecekleri bu yetiştiricilik koşullarının ne kadar köyde köye çok azda olsa değişik göstermesine rağmen oturmuş bulunmaktadır. Bu yetiştirme sistemi öncelikle tamamen doğal olup ve doğaya salınarak yapılan bu sisteme yetiştiriciler kendi arasında salma sığırıcılık olarak adlandırmaktadırlar.

Şekil 4.1. Yetiştiricileri salma sığırıcılığı yapma süreleri

Yetiştiriciler bu sistemle atadan beri iç içe olduğu anlaşılmaktadır. Yüz yıllardır bu gelenek devam etmekle birlikte yeni nesil bu sistemle çok az ilgilenmektedir (Şekil 4.1).

Şekil 4.2. Hayvanların doğada bulunma süreleri

Hayvanların doğada bulunma süreleri köyden köye değişim göstermektedir. Yetiştiricilerle yapılan gözlem ve mülakat sonucu şekil 4.2'te görüldüğü gibi yetiştiricilerin %48'i yılın tamamında hayvanları doğada yetiştirmektedirler. Geriye kalan kısmın %48'i 6-8 ay arasında %2'sininde 6 aydan az doğada yetiştirmektedir. Yetiştiricilerin bazıları hayvanların doğadan ahıra gelmesi birçok sebebi bulunduğu bunların en önemlileri doğum ve hastalık olduğu elde edilmiştir. Hayvanların bulunduğu alanlar köyden köye değişim göstermektedir. Taşlarla veya çelik tellerle büyük bir çevrili arazide hayvanlar bulunmaktadır. Bu çevrili arazilere bazen zayıf hayvanları salmaktadırlar. Bunun sebebi ise bu hayvanların yabani hayvanlar tarafından saldırıya uğraması ve bu çevrili arazilere hayvan sayısı az ve bol otluk ve yeşillik arazi olduğu için hayvanların gelişimi için önemlidir. Bu yetiştirme sisteminde kimi yerlerde hayvanlar yılın tümünde doğada kimi yerlerde ise nadir de olsa birkaç aylığına ahıra getirilmektedir. İşletmeye getirme sebepleri arasında iklim şartları, hastalık, doğum gibi unsurlara bağlı olarak ahıra getirilmektedirler. Ayrıca hayvanların kaldıkları yere dam denilmekte hemen hemen bütün yetiştiricilerin damı bulunmakta büyük bir çoğunluğun zeminin toprak olduğu bir kısmının da beton olduğu gözlemlendi. Sulukların plastik eşyalardan olduğunu ve yemliklerin beton ya da demir olduğu gözlemlendi. Bu yetiştirme sistemi diğer yetiştirme sistemlerine göre iş gücü az olup daha ekonomiktir. Hayvanların buldukları alanlarda genellikle zeytinlik ve çam fıstıkların ağaçlarının yaygın olduğu bir kesim de otlamaktadırlar.

Şekil 4.3. Hayvanların doğadaki dağılımları çeşme mahallesi / Koçarlı

Bu alanda otlatmanın birçok yararı bulunmaktadır. En önemlisi hayvanların ağaç diplerindeki otları yemesi ortaya çıkacak yangınları da önlemektedir. Hayvanlarla belirli aralıklarla yetiştiricilerin kendi isteklerine göre gözlem için doğada hayvan kontrolü yapılmaktadır.

Çizelge 4.1.Yetiştiricilerin hayvanlarını kontrol etme sıklığı

	Yetiştirici Sayısı	Yüzdeler
Günde 1-2 defa	18	36.0
Günde 2'den fazla	5	10.0
2-3 günde bir	18	36.0
Hafta da bir	6	12.0
On günde bir	3	6.0

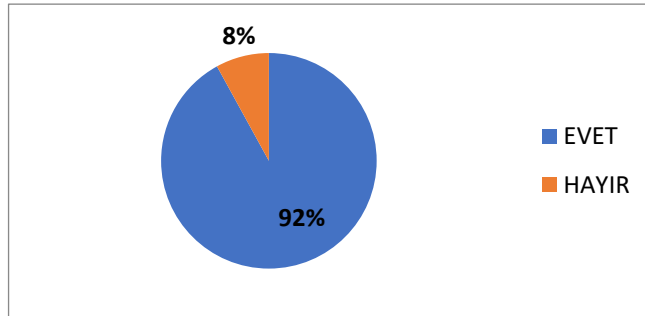
Gözlem sıklığı kişiden kişiye ve köyden köye değişmektedir. Köylerin bazılarında herkes kendi hayvanından sorumlu olup en fazla günde 1-2 defa gidip kontrol etmekte en az ise hafta 1-2 defa gidip hayvanları kontrol etmektedirler (Çizelge 4.1). Bu geleneksel yerli sığır yetiştiriciliği veya salma sığırlık adından anlaşıldığı gibi yerli ırklarla yapılmaktadır. Bunun en büyük sebeplerinden biri de yerli ırklaradaptasyon sorunu yaşamamaktadır.

Yerli ırklar özellikle soğuk kış şartlarında diğer ırklara göre daha dayanıklı olup yem tüketimi diğer ırklara göre daha azdır. Bu yüzden salma sığırcılığın yerli ırklarla yapılması daha ekonomiktir. Ayrıca yerli ırka önem verilmesi açısından bu çok önemlidir.

Kültür ırklarla veya melezlerle yapıma durumu var olup yerli ırkların arasında kültür ırkları ve mezlere de rastlanmıştır. Yapılan mülakat sonucunda da yetiştiriciler bu tip ırklarla yapılması durumunda adaptasyon sorunun yaşanabilirliğinin yüksek olduğu ve soğuk kış aylarında kültür ırkların veya mezlere yüksek dağ köylerinde sert kış aylarında dayanıklılığının zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Bu zayıflık kış ayların dağlarda ot veya yeşillik olmasından dolayı vücut gerekli enerji almadığından zayıf kaldıklarını bu yüzden kış aylarında yetiştiricilerin yeme ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ırkların daha fazla yem ihtiyaç duymasından dolayı ekonomik zorluk anlamına gelmektedir. Bu yüzden yerli ırklarla tercih edilmektedir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Salma sığırcılık için yetiştiriciler açısından ideal ırk

	Yetiştirici Sayısı	Yüzdeler
Yerli Kara (Kara sığır)	38	76.0
Simental Melezi	3	6.0
Yerli Kara ve Simental Melezi	1	2.0
Yerli Kara ve Montofon Melezi	1	2.0
Montofon ve Holstein Melezi	2	4.0
Montofon ve Simental Melezi	1	2.0
Tüm Yerli Irklar	4	8.0

Şekil 4.4. Yetiştiricilerin hayvan sayılarını artırma

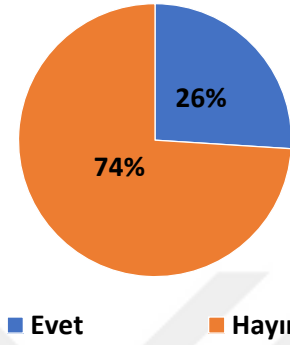
Yukarıdaki şekil 4.4'te görüldüğü üzere yetiştiricilerin %92'si hayvan sayısını artırmayı düşünmekte ancak yeterli bütçelerinin olmadığı ve gerekli ekonomik desteği görmediklerini söylemektedirler. Gerekli desteklemelerin olması durumunda hayvan sayılarını en üst seviye çıkarmak istediklerini

belirtmektedirler. Yetiştiricilerin birlikler, kooperatif ve odalarla olan ilişkileri göz önüne çizelge 4.3'te göz önüne alındığında yetiştiricilerin %56'sının herhangi bir odaya veya birliğe üye olmadığını sözlü mülakat sonucu elde edildi. Her yetiştiricinin tarım ilçe müdürlüklerinde kayıtlarının olduğu yapılan araştırmalar sonucu elde edilmiştir. Yetiştiricilerin bazılarının da üye olduğu odalar, birlik ve kooperatifler bulunmaktadır.

Çizelge 4.3. Yetiştiricilerin üyelik ilişkileri

	Yetiştirici Sayı	Yüzdeler
Herhangi bir kuruluşa üye değil	28	56.0
Tarım Kredi Kooperatif	5	10.0
Süt Üreticiler Birliği	6	12.0
Ziraat Odası	6	12.0
Süt Üreticiler Birliği ve Tarım Kredi Koop.	2	4.0
Ziraat Odası ve Arı Yetiştiriciliği Birliği	2	4.0
Süt Üreticiler Birliği ve Kırmızı Et Üreticiler Birliği	1	2.0

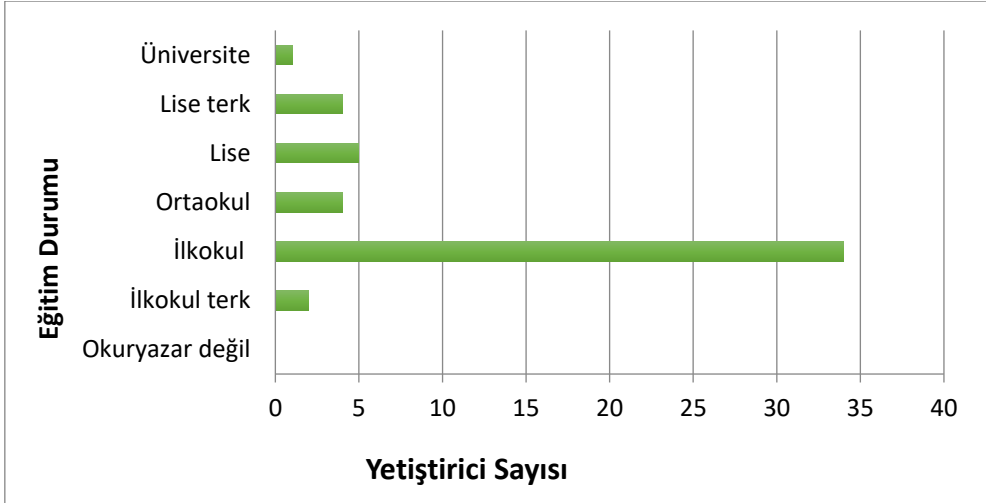
Kayıt tutma durumunun bu sistemde diğer yetiştirme sisteminden kat kat zor olduğu ve imkânlarının olmadığını yetiştiriciler tarafından ifade edilmekte ve sadece tarım ilçe müdürlüklerinde kayıtlı olduklarının ve her hayvanının küpelerinin olup kayıtlı olduğu görülmektedir. Yetiştiricilerin %74'ü hiçbir şekilde kayıt tutmadığını, % 26'sı ise kayıt tutmakta ancak bu kaydın küçük bir not kâğıdına ya da bir defter tuttuğunu ve bu durumun pek sağlıklı olmadığı görülmektedir (Şekil 4.5). Hiç bir şekilde kayıt tutmadıklarını ve soyağacının olmadığını yanı sıra net bir şekilde babalarının bilinmediğini yapılan aşım dan ve doğada bulunan hayvan sayısının fazla olduğundan dolayı babası bilinmemekte buda soy ağacının olmamasının en büyük sebebidir.

Şekil 4.5.Yetiştiricilerin kayıt tutma durumu

Bu sistemin en sorunlu yanı hırsızlık olarak belirtilmekte ve bunun da çok yaygın olduğu ve herhangi bir yasal işlemin olması için güvenlik kamerası alarm sistemi gibi güvenlik unsurların olması gerekmektedir. Bu yüzden hırsızlık gerçekleştiğinde yetiştiriciler jandarma ile iletişime geçtiklerinde herhangi kanıt olmadığı söylenmektedir. Çok nadir olmakta bazen hayvanları olduğu yerde kesip karkas kısmını alıp diğer kısımlarını bırakıp gitmekte şeklinde adli olaylar olabilmektedir. Bazen küçük cüsseleri hayvanları seçmekte olup onları götürmekte olduğunu gözlemlemektedirler.

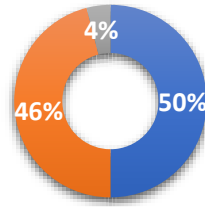
Yabani hayvanlar mücadele yönünden ele aldığımızda bazen sahipsiz köpekler bir sürü olarak gezmekte hayvanları tek yakaladıklarında zarar verebilmekteler. Nadiren de olsa çakallar hayvanların bulunduğu alanlara gelip yeni doğan buzağılara saldırabilmektedirler. Domuzlarla ilgili durum ise yetiştiricilerle yapılan görüşmede bu durumu çok az yaşandığını ve genellikle domuzların küçük sürüler halinde geldiği gözlemledikleri söyleyip bu durum yaşandığında da gerekli müdahaleleri yaptıklarını ve domuzların geri kaçtığını dile getirmişlerdir.

Şekil 4.6. Yetiştiricilerin eğitim durumu

Yetiştiricilerin eğitim durumuyla ilgili bilgiler şekil 4.6'da verilmektedir. Yetiştiricilerin %68'i ilkokul mezunu olduğu elde edilmiştir. Yetiştiricilerin ailelerinin büyük gelir kaynağı yerli sığır yetiştiriciliğidir. Bazı yetiştiriciler zeytin, çam fıstığı, pamuk gibi tarım ürünlerinden gelir elde etmelerine rağmen yetiştiricilerin en büyük gelir kaynağı olarak görülmektedir. Bu yüzden beşparmak dağ köylerinde salma sığırcılık olarak adlandırılan yerli sığır yetiştiriciliği önemli bir yer tutmaktadır.

■ EVET ■ HAYIR ■ SATMIYORUM

Şekil 4.7. Kurbanlık olarak sadece erkekler değerlendirilmekte

Beşparmak dağ köylerinde hayvanların tamamı besiciliğe yönelik olup kurbanlık olarak değerlendirilmektedir. Yetiştiricilerin %50'si sadece erkekleri kurbanlık olarak değerlendirmektedir. Geriye kalan kısmın %48'inin dişileri satmakta ve

%4'ü ise kurbanlık olarak satmaktadır(Şekil 4.7). Ayrıca hayvanların satışı konusunda üreme performansları ve yaşları göz önüne alınarak satılmaktadırlar. Yetiştiricilerin bazıları kendileri kurbanlık olarak satmaktadırlar. Bazen de kurban bayramına yaklaşık iki üç ay kala köye gelen celeplere satışı yapılmaktadır. Bu sürece kadar hayvanlar doğal ve organik bir şekilde yetiştirilip celeplere satılmaktadır. Celepler hayvanları aldıktan hayvanların vücut yapılarına göre kapalı ya da açık ahırda kaba ya da kesif yem ile besleyerek satmaktadırlar. Bazen hayvanları direk pazara götürüp orada satmaktadırlar. Celeplerin hayvanları entansif besiyeye aldıkları için hayvanlar değer kaybı yaşamaktadırlar.

Şekil 4.8. Merada hayvanların yemlik ve suluk olarak kullanan için malzemeler Umucular mahallesi / Karpuzlu

Şekil 4.9. Merada hayvanların yemlik kullananiçin malzemeler Çeşmemahallesi / Koçarlı

Bu yetiştirme sisteminde hayvanlarla zeytinlik arasındaki ilişkiyi ele aldığımızda hayvanların büyük bir çoğunluğunun zeytinlikte olmalarından dolayı aralarında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Hayvanların zeytinlik denilen arazi bulunması yetiştiriciler açısından da büyük öneme sahiptir. Çünkü hayvanların bu arazide olmaları demek zeytin ağaçlarının diplerinin temizlenmesi demektir. Ayrıca gübrelerini zeytinliklere yakın bölgelere bırakması büyük bir yarar sağlamaktadır. Bu gübrenin içerisindeki azot, fosfor ve potasyum olmasından dolayı zeytin kalitesini artırmaktadır. Kaliteli zeytin her zaman bir adım önde demektir.

Bu yetiştirme sisteminin ekonomik açıdan değerlendirdiğimiz zaman pek fazla kalemin alınmadığı göze çarpmaktadır. Özellikle yem kaleminde değerlendirdiğimizde 10 baş hayvanı bulanan yetiştiricinin yıllık 8-10 bin TL arasında yem masrafı bulunmaktadır. Diğer tarafta en yüksek hayvanı olan 80 baş olan yetiştiricinin yıllık 45 bin TL yem masrafı bulunmakta ve 160 baş hayvanı olan yetiştiricinin yıllık 20-30 bin TL masrafı bulunmaktadır. Hayvan başına ortalama olarak yıllık 500-1000 TL arasında yem masrafı bulunmaktadır.

Hayvanların nakliyesi genel cepler gelip kendi almakta ya da yetiştiricilerin kendi araçları bulunmaktadır. Bu durum dışında ortalama yetiştiricilerin yıllık 500-1000 TL arasında nakliye masrafı bulunmaktadır.

Sağlık masrafları yani veteriner aşı ilaç gibi masraflar göz önüne aldığımızda en az sağlık masrafının 500 TL olduğunu en çok ise 10.000 TL olduğunu yetiştiricilerle yapılan gözlem ve mülakat sonucu elde edilmiştir. Hayvan başına yıllık ortalama 100-160 TL arasında bir sağlık masrafının olduğunu elde etmiş bulunmaktayız. Son olarak gelir kalemini ele aldığımızda en büyük karlarının elde edilen buzağuların olduğunu ve hayvan başına en az 500 TL kar ettiklerini en fazla ise 1500 TL kar ettiklerinin yapılan görüşmede ifade etmektedirler.

4.2. Otlatma ve İşgücü

Hayvanlar bazı yetiştiricilerin kendilerine ait çevrili arazi de bazı yetiştiricilerin köylülerle beraber genel olarak saldıği bir bölümde sürü halinde otlattırmaktadır. Yaz aylarında dağdaki yeşillik ve otlar yeterli gelmektedir. Kış aylarında ise duruma göre kaba yem takviyesi yapılmaktadır. Ayrıca öğrendiğimiz ilginç durumlardan biri de hayvanlar kesime gitmeden önce insanlara alışması için incir vermeleridir.

İş gücü olarak diğer yetiştirme sistemlerine göre hiç denilecek kadar az bir iş gücü isteyen sistemdir. Hayvanların doğa da olduğu sürece hiç iş gücüne gerek duyulmamaktadır.

Genellikle rahatça yayılım gösteren hayvanlar merada kolaylıkla bulunabilmekte ve hayvan sahipleri kendi hayvanlarını kendileri kontrol edebilmektedirler. Ayrıca hayvan sahipleri seslendiğinde hayvanlar direk yetiştiriciye doğru koşmaktadırlar. Bu sistemde herhangi bir güvenlik sorunu yaşanmamaktadır. Hırsızlık ve benzeri olaylara çok nadir rastlanılmaktadır. Çoban ihtiyacı da hissetmemektedirler. Bu da işgücü ve ekonomiden yana bir kazanım yaratmaktadır. Ayrıca bu mera veya ormanlık arazilerin korunması ve gözlem altına alınması gerekmektedir. Hayvanlar açısından büyük bir besin kaynağıdır.

4.3. Yemleme ve Sulama

Köylerin genelinde daha çok zeytin ve çam fıstığı yetiştiriciliği yapılmakta hemen hemen hepsinde hayvancılık büyük bir yer tutmaktadır. Soğuk geçen kış döneminde ise hayvanların o anlık durumuna göre hayvanlara yemleme yapılmakta ve bunu kaba yemlerle olmaktadır. Yetiştiriciler ek yemleme ne kadar az olursa kazancın o kadar artacağını düşündüklerinden mümkün olduğunca meradan faydalanmak amacını gütmektedirler.

Şekil 4.10. Hayvanların su ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan küçük gölet Çeşme mahallesi /Koçarlı

Şekil 4.11.Hayvanların su ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan küçük gölet Umcular mahallesi / Karpuzlu

Ancak soğuk kış aylarında mera şartlarının ağırlaşması hayvanları olumsuz etkileyeceğinden her yetiştiricinin kendine ait bir hayvan barınağı veya dam denilen yerleri bulunmaktadır. Bu ahırların şartları da küçük bir aile işletmesinin sağlayabileceği kadarıyla oluşturulmuştur. Bakım ve besleme koşulları hayvanlar açısından çok sağlıklı hayvanlar doğa da besinlerle besin ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. Ayrıca köylerin geneli zeytinlik olduğu için uzun bir süre hayvanlar için yeterli derece de besin bulunmaktadır. Modern bir ahırla karşılaştırılması mümkün değilse de kış aylarında hayvanları muhafaza edebilmek amacıyla yapılan ahırlar kullanılmaktadır.

Çizelge 4.4.Yetiştiricilerin ektikleri bitkisel ürünleri

	Yetiştirici Sayısı	Yüzdelik
Zeytin	12	24.0
Zeytin ve Çam fıstığı	17	34.0
Zeytin ve Pamuk	9	18.0
Zeytin ve Kozalak	2	4.0
Zeytin ve Mısır	2	4.0
Çam fıstığı	2	4.0
Çam fıstığı, Pamuk ve Zeytin	2	4.0
Çam fıstığı, İncir ve Zeytin	3	6.0
Herhangi bir bitkisel ürün	1	2.0

Yetiştiricilerin hayvancılık dışında bitkisel ürünler olarak gerekli yukarıdaki tabloda verilmiştir. Yetiştiricilerin büyük bir çoğunluğu zeytin ve çam fıstığıyla uğraşmaktadır. Bu bitkisel ürünler dışında pamuk, kozalak, mısır ve incirle uğraşmakta olup bu ürünlerden iyi bir gelir elde ettikleri tespit edilmiştir (Çizelge 4.4).

Hayvanların su ihtiyaçlarını karşılamak için kırsal da küçük dereler veya eskiden yetiştiricilerin kendileri açtıkları küçük göletler bulunmaktadır. Bu göletler yağmur sularıyla dolmakla beraber hayvanların su gereksinimi karşılamak için büyük bir önem sahiptir. Gözlem sırasında su ihtiyaçlarının karşılanması eski buzdolaplarının ve petrol varillerin kullanıldığına rastlanılmaktadır. Ayrıca oluşacak su sıkıntısında yetiştiriciler tankerlerle hayvanların bulunduğu yerlere su götürüp takviye de bulunmaktadırlar. Bu durumda nadir yaşandığı sözlü diyalog sırasında dile getirilmiştir.

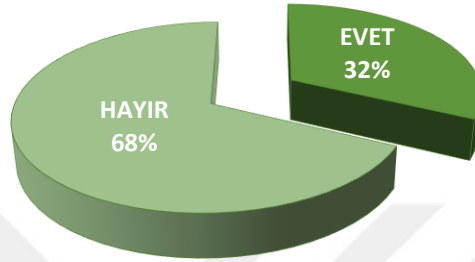
Besi hayvancılığının en ekonomik şekli, yem destekli mera hayvancılığıdır. Yem, hayvan verimliliğini ve fiyatı etkileyen başlıca unsurdur. Bir sığır besisinin yaklaşık % 70-80 toplam girdisini yem oluşturur. Mera besisi ile belirli bir süre yem masrafını azaltmak mümkündür.

Meradan yararlanmayı artırmak için;

- Meralara ve bakımsız meralara kompost yapıp gübre atılmalı,
- Mera yabancı otlardan temizlenmeli,
- Münavebeli olarak kullanıma açarak bir anda yıpratmayı önlemeli,
- Daha kaliteli susuzluğa daha dayanıklı tohum kullanılmalıdır.

4.4. Aşım- Çiftleşme

Yetiştiriciler doğada belirli bölgelerde kendisine ait sürüsü olmasına rağmen aşım ve çiftleşme konusuna gerekli özen gösterilmemektedirler. Bu yetiştirme sisteminde % 68 doğal aşım yapılmaktadır. Çiftleşme doğal seçimle gerçekleşmekte, takip altına alınmamaktadır.

Şekil 4.12. Yetiştiricilerin yapay tohumlama yapmadurumu

Yukarıdaki belirtilen oranın geriye kalan kısmında ise çok nadir yetiştiriciler bazı hayvanlar için tohumlama yapmaktadır. Bunların da melez hayvan oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca doğal aşım da gerekli takip ve kayıt söz konusu olmamakla beraber herhangi bir damızlık seçimi, kayıt tutma gibi bir şeyin söz konusu olmaması ve yapılmaması gözlenmektedir. Bu yüzden buzağuların babası hakkından net bir şey söylenmemektedir. Soy ağacı gibi bir şeyin bu yetiştirme sisteminde yapılması mümkün gözükmemektedir. Çiftleşme de kullanılacak erkekler seçerken genelde yaşına bakılmakla beraber aşım durumuna göre değerlendirilip kurbanıya vermektedirler. Geriye kalanı ise damızlık olarak seçmektedirler. Dişilerin geneli elde tutulup geriye kalan kısmı ise döl tutma durumuna göre kurbanlığa verilmektedir. Yetiştiriciler hayvanların çiftleşme yaşlarıyla ilgili dişilerin 2.yaşından itibaren gebe kalabilmekte erkeklerin ise ilk aşımı 1,5 yaşından itibaren yapabildikleri dile getirmektedirler.

4.5. Doğum

Aşım veya çiftleşme doğal ortam olduğu ve takip edilmediği için buzağılama da belirli bir dönem veya zamanda gerçekleşmemektedir. Doğal aşım söz konusu olduğu için doğumun tam tarih aralığı bilinmemektedir. Gebe olan hayvan takip edilip yaklaşık olarak doğumuna 20-30 gün kala dam denilen ahıra getirilmektedir. Burada doğuma kadar özel bir yemleme programıyla beslemektedirler.

Doğum genelde sorunsuz şekilde gerçekleşmekte olup çok nadir doğum güçlüğü görülmektedir. Bu doğum güçlüğü oranının% 1-2 arasında olduğu yapılan mülakat

ve gözlem sonucu belirtilmiştir. Bu doğum güçlüğünün görülmesi durumunda ise köylüler kendi arasında yardımlaşarak ve birlik olarak sorunsuz bir şekilde doğum gerçekleştirdiklerini dile getirdiler.

Şekil 4.13. Anneyle yavrusunun meradaki ilişkisi Çavdar mahallesi / Söke

Şekil 4.14. Anneyle yavrusunun meradaki ilişkisi Umcular mahallesi / Karpuzlu

Doğum diğer yetiştirme sistemlerinde olduğu gibi gerçekleşmekte herhangi bir fark görülmemektedir. Doğumdan sonra buzağın gelişimi açısından önemli olan anne sütüyle beslenmesi için bir süre annesiyle beraber ahırdakalmaktadır.

Yaklaşık 10-15 gün anne ile buzağı beraber kaldıktan sonra tekrar doğaya salınmaktadır. Bu aşamadan sonra buzağı tek kaldığı sürece buzağı büyütme yemiyle beslenip gerekli vücut büyüklüğüne erişilmesi beklenmektedir. Bu sürenin 90-120 gün arasında değiştiği söylenmektedir. Bu süre buzağılar gerekli olgunluğa sahip olduktan sonra doğaya salınmaktadır. Buzağuların hemen anasıyla doğaya salınmamasının en büyük sebeplerinden biri doğadaki bazı yabani hayvanlar tarafından saldırıya uğramaları çok yüksek bir ihtimal olduğu için buzağuların kendilerini koruyabilecekleri vücut büyüklüğüne gelmeleri beklenmektedir. Diğer sebeplerden biri de gelişimleri için veya vücut yapılarından dolayı direk doğadaki besinlerden ihtiyaç duyduğu besin maddelerini karşılamama durumu söz konusu olmaması için ahırda gerekli besinleri alıp geliştikten sonra doğaya salınmaktadır.

4.6. Sağım

Yetiştiriciler sağım yapmadıklarını sağım yapılması için gerekli şartların olmadığı dile getirmektedirler. En büyük sorunun yüksek dağ köylerinde olmasından dolayı köylere süt tankları gelmediğini dile getirmektedirler. Ayrıca hayvanların büyük bir alanda yayılım göstermelerinden dolayı sağımın iş gücü istediği ve bunun çok zor olacağından yetiştiricilerin tercih etmediği görülmektedir. Yetiştiricilerin çok azı sağım yapmakta ve bu da hane halkının ihtiyaçlarının karşılanması için yapılmakta olup hayvanlar elle sağılmaktadırlar. Elle sağım ile yaklaşık olarak günde 3-5 litre arasında süt elde edilmektedir. Ayrıca buzağuların gelişimi için önemli olan ağız sütü yetiştiriciler tarafından buzağulara içilmektedirler. Doğum gerçekleşikten sonra yaklaşık 10-15 buzağıyla anası dam denilen ahır tarzı yerde beslemektedirler. Bu süre de sağım yapıp elde edilen süt direk buzağının beslenmesi için kullanılmaktadır.

4.7. Sağlık ve Koruma

Bu yetiştirme sisteminde ciddi bir veteriner sorunu yaşanmaktadır. Bu sorunun en büyük nedenlerinden biri de köylerin yüksek kesimlerde olduğundan dolayı özel veterinerlerin köye hemen gelme ya da küçük problemler için gelme ihtimalinin bulunmamasıdır. Bunlardan kaynaklı yetiştiriciler hayvanlarda oluşacak sağlık problemlerine karşı veterinerle iletişime geçip telefonla onların yardımı sözlü bir şekilde alp hayvanlara uygulayabilmektedir. Ayrıca ortaya çıkan küçük sağlık problemlerinde yetiştiriciler gerekli tecrübeye sahip oldukları için kendileri çözüm üretip ve bu çözümleri kendi imkânlarıyla uygulamaktadırlar. Köylüler kendi

arasında bir iletişim ve dayanışma içerisinde olduğundan dolayı sorunlarla beraber üstesinden gelmektedirler. Yetiştiricilerin karışılacağı büyük sağlık problemlerinde her ne kadar hemen yetiştirme ihtimali olmasa da ilçe merkezinden veteriner çağrılıp gerekli tedavi edilmektedir. Bazı köylerdeki yetiştiriciler gezici veterinerlerin olduğunu bunlar köylere gelip herhangi bir problem olup olmadığı sorup olan tedavi uygulamaktadırlar. Veterinerlerin genellikle meme hastalıklarından dolayı gelmektedirler. Ayrıca meme hastalıklarının bazen yılanların memeye temasından dolayı kararmalar içinde geldiklerini belirtmektedirler. Meme hastalıkları dışında ishal durumlarında da veterinerlere ihtiyaç duyduklarını ve çok nadir görülen doğum güçlüğünde kendi imkânları ile buzağıyı çıkaramadıklarında veteriner çağırılmaktadırlar. Bunların dışında bazı aşılar için ilçe tarım ve orman müdürlüklerinden gelip köyün genelinde bulunan hayvanlara toplu bir şekilde uygulama yapılmaktadır. Yapılmayan aşılar içinde özel veteriner çağrılıp gerekli aşıları yapmaktadırlar. Hayvanların sürekli doğada bulunmasından dolayı hayvanlara yaklaşmakta zorluk çekilmektedir. Bu yüzden yetiştiriciler kendi aralarında hayvanlara ilaç vermek için sıra dışı bir yönteme başvurmaktadırlar. Bu yöntem çürük ve kötü incirlerle yapılmaktadır. Yetiştiriciler hapları incirlerin içine koyarak hayvanlara kolaylıkla vermektedir. Bu özellikle parazitlerle mücadele kullanılmaktadır.

4.8. Yetiştiricilerin Beklentileri ve Önerileri

Bu yetiştirme sisteminin daha iyi bir hale gelmesi için en büyük beklentilerinin yerli sığır ırklarına destek verilmesidir. Bu sistemin hemen hemen tümünün yerli sığır ırklarla yapılmasından dolayı kendileri açısından yerli ırklara destek verilmesinin büyük bir ekonomik destek olacağını ve çok küçük bir bölümün kültür veya melez hayvanlarından oluşması yerine tamamen hepsinin yerli ırklardan oluşmasını teşvik edecektir. Ayrıca bu desteğin gelmesiyle beraber kendilerinin yerli hayvan ırklarına yönelmesinin yanı sıra hayvan sayısının artmasını sağlayacaktır.

Bu hayvanların çok az yani hiç denilecek kadar yem ile beslenmesi ve tamamen doğadaki yemlerle beslenen bu hayvanların etleri için organik olduğunu söylenilir. Bu etlerin gerekli önemi görmediği ve halka direk sunulmadığı yapılan gözlem ve mülakat sonucu elde edilmiştir. Çünkü bu hayvanlar kurban bayramına yaklaşık 3-4 ay kala köye gelen celepler tarafından alınıp yem ağırlıklı besleyerek satılmaktadır. Gerekli pazarın olmadığını zorunlu olarak köye gelen

kişilere satıldığını dile getirmektedirler. Oysaki bu hayvanların gerekli pazarı görüp tamamen bizim beslememizle sofraya ulaşmasını ve bunun gerekli adımların atılması gerektiği söylemektedirler.

Yemlerle ilgili herhangi bir destek almadıklarını ve yem fiyatının her geçen gün artış gösterdiğini ve bu artışla beraber ekonomik bir zorluk çektiklerini dile getirmektedirler. Özellikle zorlu kış aylarında çok nadirde olsa kullanılan yem ve saman fiyatlarının çok yüksel olduğunu ve bunun için ekonomik desteklerin yapılmasını istemektedirler.

Hayvan sayısının artmasını durumunda mera ve orman alanlarının yetersiz gelecek bu yönde bir mera ıslah çalışması gibi bir projenin yapılması hayvanlar açısından büyük bir ihtiyacın karşılanması gerçekleşir. Destek verilmesi durumunda yetiştiriciler artezyen çakarak çevrilikte sulu tarım yaparak önemli bir ilerleme elde edeceğini dile getirmektedirler. İlerde oluşacak su sorununa karşın şimdiden büyük göletler yapılabilir. Bazı durumlarda yetiştiriciler tankerle su takviyesi yapmaktadırlar. Bu sorunun çözülmesi özellikle sıcak yaz aylarında yetiştiriciler için önemli bir yer tutmaktadır.

Yetiştiriciler, hayvanların hastalanması durumunda ilçeden büyük zorluklarla gelen özel veterinerler yerine bu tarz durumlarda devleti veya belediyenin veteriner desteği vermesi yetiştiricilere hem ekonomik yarar sağlar hem de özel veterinerlerin gelmeme veya geç gelme durumlarını ortadan kalkmasını sağlayabilir. Çok nadir olsa yabani hayvanlar olan mücadele yararı olacak uyuşturucu tüfeğe izin ve eğitim verilmesi büyük bir önlem ve tedbirdir. Ayrıca karşı karşıya kalınan hırsızlık olaylarında ne kadar önlem alınsa da yaşanmaktadır. Yasal olarak bir işlem yapılmadığını bu durumda muhtarın kendisi bir şey yapamıyor köye giren çıkan hayvanları takip edememektedir. Küpeyi kesip hayvanı götürmektedirler. Bunun önemsenmesi için köy koruculuğu tekrar getirilmesini çoğu yetiştirici dile getirmektedir. Ayrıca küpesiz hayvanların taşınmasında kontroller sıklaştırılmasının üzerinde durulmaktadır. Yıllar önce devletten mazot ve gübre desteği almaktaydık bu desteklerin tekrar verilmesi bizim için büyük bir ekonomik destek olabilir. Son olarak da yetiştiriciler de sahip oldukları arazilerin herhangi bir tapusunun bulunmaması onlar açısından büyük bir zorluk olduğu dile getirmektedirler.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasında ele alınan geleneksel yerli sığır yetiştiriciliğinin yaygın olduğu Beşparmak dağları içerisinde bulunmakta olunan Aydın'ın ilçelerine bağlı dağ köyleri seçilip ve buralarda salma sığırcılıkla uğraşmakta olan 50 yetiştiriciyle sözlü mülakat ve gözlem yapılmış ve elde edilen bulgular ve tartışma ışığında aşağıdaki sonuçlara ve önerilere ulaşılmıştır. Bu köylerinin seçiminde dağ köyleri olma niteliği taşıması ve salma sığırcılığın yaygın olması göz önüne alınarak seçilmektedir. Bu yetiştirme sistemi tamamen doğaya bağlı olarak yapılmakla beraber geleneksel yerli sığır yetiştirme alışkanlığı ve yerli ırkların koruması adına güzel bir sistemdir. Geleneksel salma sığır yetiştirme sistemi geçmişten günümüze kadar gelmesinin temel etmen çok geniş bir alana yayılan bir otlatma olanağının var olmasıdır.

Yetiştiriciler bu sistemi geçmişten günümüze kadar taşımış bu sayede kaliteli et üretimi, besilik ve yerli ırkların koruması için büyük adımlar atmışlardır. Bu sisteminin sürdürülebilirliği gıda güvenliği, organik gıda elde edilişi gibi konular açısından günümüz koşullarında oldukça önem taşımaktadır. Sürdürülebilir olarak bakıldığında salma sığırcılık ekonomik, çevre ve sosyal sürdürülebilirlik açısından büyük bir öneme sahiptir.

Bu yetiştirme sisteminin uzun yıllarca devam etmesinin tek bir nedeni bulunmamaktadır. Elde edilen bilgi ve bulgular ışığında salma sığırcılığın devam etmesinde belirleyici olan belli başlı unsurlar aşağıda sıralanmıştır.

-Bu yetiştirme sisteminin diğer yetiştirme sistemlerine göre yem girdi kaleminin çok az olmasıdır. Her ne kadar onlar açısından en büyük girdi maliyeti yem olsa ve bu durumdan şikâyetçi olsalar da bu girdi kaleminin çok az olması büyük bir etkidir.

-Hayvanlar açısından otlatmaya uygun alanların yılın çok uzun dönemlerinde var olmasıdır. Bu otlak alanlarının köy ortak kullanması ve açık olması onlar için büyük bir öneme sahiptir.

-Salma sığırcılıkta yani geleneksel yerli sığır yetiştiriciliğinde bakım ve iş gücünün hiç denilecek kadar az olması ve sürekli bir takip edilme durumunun söz konusu olmamasıdır.

-Köy şartlarında veya kırsal kesim de halkın farklı bir geçim kaynağının olmaması ve uğraşacak başka bir sektörün olmasından dolayı yetiştiricilerin eskiden beri baba mirası gibi gördüğü bu yetiştirme sistemini devam ettirmektedirler.

Bu yetiştirme sisteminin iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve daha modern bir hale gelmesi için aşağıdaki önerilere dikkate almak gerekmektedir.

-Salma Sığırcılığın minimum girdi gerektiren, köyde nüfusun istihdamına ve ekolojiye büyük bir faydası bulunmaktadır. Bu sisteminin devam etmesi için materyal olan yerli ırkların korunması ve desteklenmesi gerekmektedir. Yaptığımız sözlü mülakat ve gözlem sonucunda bu yetiştirme sisteminin gelişmesi ve daha iyi bir hale gelmesi için kamu desteklerine ihtiyaç olduğunu yukarıda yetiştiricilerin beklenti ve önerilerinde geniş bir şekilde söz ettim ve gizli servetimiz olan yerli ırkların korunması ve yok olması gerekmektedir. Yetiştiricilerin yaşadığı sorunlara (su sorunu, hırsızlık) kamu destekli bir çözüm bulunması gerekmektedir.

-Uzun yıllardır ülkemizde hayvancılık alanında en büyük sorunların başında gelen kırmızı et sorununun bu üretim sistemin desteklenmesi ve iyileştirilmesi durumunda ülkemizdeki kırmızı et açığının giderilmesine de kısmen katkı sağlayacaktır. Bunun için bu yetiştirme sisteminin elde edilen ürünler değerlendirmek gerekmektedir. Bunun için en büyük adımın organik ve doğalı kaybetmeyen hayvanların celeplere gitmeden halka direk sunulması ve etlerin markalaştırılıp hak ettiği fiyata satılması gerekmektedir.

-Hayvanların daha iyi şartlar altında yaşamaları açısından barınak ve bakım koşullarının organik hayvancılık şartlarına uygun hale getirilmesi hayvanlar açısından büyük bir adım demektir.

-Bu yetiştirme sisteminin gezilen köylerde salma sığırcılık yapmayan ve hayvan sayılarının az olduğu insanların olduğunu elde etmiş ve bu durum çözümü için gerekli adımların atılıp bu geleneksel yerli sığır yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması ve desteklenmesi vebu konuda devamında yetiştiricilerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve yapılan yanlış işlemler için bilgilendirilmesi

-Salma sığırcılık için köy meraları şartlarının daha iyi hale gelmesi ve bu meraların kullanım alanlarının tek hayvancılık olması gerekli adımların atılması

-Ülkemizde organik hayvancılık yapılması ve yerli ırkların korunması için üreticilere teşvik edici adımların atılması, programlarının oluşturulması, kooperatiflerin ve üretici birliklerinin kurulması

-Ülkemizde özellikle et talebi yüksek fiyatlar nedeniyle diğer ülkelere göre oldukça düşük seviyedir. Bu nedenle özellikle besi sığırcılığı artırmak ve en kaliteli eti elde edebilmek amacıyla yerli ırklarının ve organik hayvancılığının geliştirilmesi

-Sürdürülebilir üretim için otlatma alanlarının korunması ve kullanımının güvence altına alınması gerekir.

-Elde edilen gıda ürünlerinin güvenliği sisteminin oluşturulması ve güvenilir bir şekilde et takibi yapılması açısından yetiştiricilere hayvanlarının takibi yapacakları basit ve kullanılabilir takip sistemleri oluşturulabilmesi

-Yetiştiricilere hayvan ırklarımızın yok olma git gide artması ve yetiştiricilik, bazı koşullarının dışında çiftleştirmenin de kontrollü yapılması gerektiğinin anlatılması ve bunun takibinin yapabilmelerinin sağlanması

-Düzenli bir şekilde oluşturulacak bu sistemin ülkemiz geneline yaygınlaştırarak ve besiciliği artırarak yerli ırklarının korumasına destek olmak

-Hali hazırda yerli ırk yetiştiriciliği yapan yetiştiricileri tespit edip onlarla iletişime geçip ve bu hayvanların etlerinin satışı için gerekli hayvan satış birimlerinin oluşturulması ve nasıl organik tavuk eti adı altında satış yapılıyorsa bu hayvanların o şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak bu tarz önerilerin gerçekleşmesi ya da yapılması için gerekli adımların atılması halinde 1990 başlarında 6.685.683 baş yerli sığır ırkımızın 2017'de 1.602.925 başa düşmesini ve bu düşüşün hale devam etmesi engellemek için büyük adımlar atmış oluruz. Sonuçta buyetiştiricilikte gider kaleminin az olduğu bir sisteminin olmasına rağmen hala gerekli desteği ve talebi görmemektedir. Oysaki bu hayvanlarımız bizim dağlardaki gizli servetimizdir.

KAYNAKLAR

- Anonim 2016.Hayvancılık Sektör Raporu, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü,<http://www.tigem.gov.tr/>(Erişim tarihi: 10.03.2018).
- Anonim 2017.TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası.<http://www.zmo.org.tr/> (Erişim Tarihi 01.04.2018)
- Anonim. 2010.<http://www.dsymb.org.tr/et.pdf/>
- Anonim. 2012.Hayvancılık İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr/>
- Civelek, M., Dalgın, T. Çeken, H. 2014. Agro-Turizm ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Muğla Yöresindeki Agro-Turizm Alanlarında Bir Araştırma, Turizm Akademik Dergisi, 1 (1), 15-28.
- Karabacak A, Topak R. 2007. Ereğli yöresi süt sığırı barınaklarının yapısal durumu ve sorunları. Selçuk Üniv. Zir. Fak. Dergisi
- Karaca, O. Altın, T., Atay, O., 1998. Batı Anadolu hayvancılığında ıslah planlaması önerileri. Ege Bölgesi I. Tarım Kongresi, 7-11 Eylül 1998, s.486-499, ADÜ Ziraat Fakültesi, Aydın.
- Karaca, O., Altın, T., Cemal, İ., 1998. Hayvansal Üretimde Yükselen Değerler ve Türkiye Hayvancılığının Şansı
- Karakaya G.A.,2017. Dalaman ve Fethiye Yöresindeki Hayvancılık İşletmelerinin Agro Turizm Potansiyeli
- Vural H, Fidan H, 2007.Türkiye’de hayvansal üretim ve hayvancılık işletmelerinin özellikleri. Tarım Ekonomisi Dergisi, 13(2):49-59.
- Yavuzer N, 2014. Batı Anadolu Dağ Köylerinde Geleneksel Yerli SığırYetiştiriciliği: Manisa İli Akhisar İlçesi Akkocalı Köyü Örneği

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Tayfun Samet AKBAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi : 10.12.1993

EGİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi

ULUSAL KONGRELER VE BİLDİRİMLER

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ-KAYSERİ-NİSAN 2014
TAVUK ETİ HAKKINDAKİ GERÇEKLER ADLI POSTER BİLDİRİMİ (10. ULUSAL ZOOTEKNİ ÖĞRENCİ KONGRESİ)

DİCLE ÜNİVERSİTESİ-DİYARBAKIR-NİSAN 2015
GÖREVLİ OLARAK KATILIM (11. ULUSAL ZOOTEKNİ ÖĞRENCİ KONGRESİ)

DİCLE ÜNİVERSİTESİ-DİYARBAKIR-EYLÜL 2015
GÖREVLİ OLARAK KATILIM (29. ULUSAL TARIMSAL MEKANİZASYON VE ENERJİ KONGRESİ)

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ-İSPARTA-NİSAN 2016
BİYOĞAZ TESİSLİ 120 BAŞ SAĞMAL SÜT SIĞIRCILIĞI İŞLETMESİNİN YATIRIM VE İŞLETME PLANLAMASI ADLI SÖZLÜ BİLDİRİM (12.ULUSAL ZOOTEKNİ ÖĞRENCİ KONGRESİ)

AKDENİZ ÜNİVERSİTE-ANTALYA-NİSAN 2018
FARKLI BİR YETİŞTİRME SİSTEMİ: SALMA SIĞIRCILIK ADLI SÖZLÜ BİLDİRİM (13.ULUSAL ZOOTEKNİ ÖĞRENCİ KONGRESİ)

İLETİŞİM

E-posta Adresi : tayfunsametakbas@gmail.com

Telefon : 0553 454 9629

Tarih:

Ek 1.Salma Sığırcılık İşletme Tanımlama Formu

Tarih: / /

İşletme kodu	İşletme sahibinin adı soyadı, eğitimi	Adresi	Telefonu
Kaç yıldır salma sığırcılık yapıyorsun?			
Neden salma sığırcılık yapıyorsun, ne zamana kadar yapmayı sürdüreceksin?			

Hane halkı sayısı ve rolleri	Bakıcı bilgileri	Bitkisel üretim gelirleri	Tarım dışı gelirler

Kendi arazi varlığı ve kullanım şekli	Kiralanan arazi varlığı ve kullanım şekli	Kul. Mera, Orman, Zeytinlik alanı
Sadece salma sığırcılık için kullanılan arazi (çevrilik vs)?		
Salma sığırların kullandığı ortak alanların (orman, mera, zeytinlik, diğer) yüzölçümü ve mülkiyet yapısı?		

Kapalı barınak alanı	Açık barınak alanı	Barınak zeminin yapısı ve temiz.	Yemlik-Suluk sayısı ve şekli
		(temizleme şekli ve sıklığı, gübrelik varlığı)	

	Kuruda inek	Sağmal inek	Boğa	Düve	Dişi dana	E.Dana-Tosun	Buzağı	TOPLAM
Şu andaki hayvan sayısı								
Hayvan sayısını artırmayı düşünüyor musun?								
Salma sığırılığın iyi yanları neler?								
Salma sığırılığın kötü yanları neler?								
Yerli ırk dışındaki ırklarla salma sığırılık yapılabilir mi? Sonuç ne olur?								
Yabani hayvanların verdiği zararlar?								

İşletmedeki hayvanların kökeni, genotipi: (yerli ırk, yerli ırk melezi, kültür ırkı, ...)

Diğer hayvan varlığı (koyun, keçi, vb):

İşletmede kayıt tutma alışkanlıkları (tohumlama, doğum, hastalık, süt denetimi, tartım, ...)

Üye olunan kuruluşlar? (Birlik, kooperatif, dernek vb)

Birliğe üye ise ilişkileri (üyelik yılı, tutulan kayıtlar, faydalar, destekleme, beklentileri, ...)

Birlik dışında alınan destekleme ve yeterlilik durumu?
Devletten, bizden veya belediyeden beklentiniz neler?

Hayvanların hastalanması durumunda yapılanlar?

Veteriner hizmeti aldığı kişi ve kurumlar (özel veteriner, Birlik veterineri, T. İlçe Md.):

Alınan veteriner hizmetleri (sağlık koruma, meme sağlığı, doğurtma, tohumlama, hayvan başına ortalama yıllık veteriner gideri):

Hayvanlara yapılan masraf kalemleri ve tutarları (yem, ilaç, aşı, tohumlama, nakliye ...)

Salma sığircılıktan elde edilen gelir (yıllık gelir, hayvan başına gelir, ...)

Aşım ve varsa suni tohumlamaya ait bilgiler (Aşım/tohumlama zamanlaması, aşım şekli?)

Dişilere ait üreme bilgileri (ilk gebe kalma yaşı) :

Erkeklere ait üreme bilgileri (ilk aşım yaşı, boğalar ne kadar süre kullanılıyor):

Gebelik döneminde, doğum anında ve doğum sonrasında yapılan uygulamalar:

Doğum güçlüğü görülme oranı?

Gebe ineklere özel bakım ve uygulamalar?

Sağım ve elde edilen süt miktar ve değerlendirilmesine ait bilgiler:

Sağım makinesi var mı, kullanılabilir mi?

Buzağuların büyütülmesi için yapılanlar?

Kurbanlıklara özel yapılan bakım ve besleme (şekli, süresi, kullanılan yemler, ...)

Sadece erkekler mi kurbanlık oluyor?

Merada hayvan güvenliği? Merada kontrol ve gözlem sıklığı?

Hayvanlarda ölüm oranı?

Hayvanlar öldüğünde yapılanlar?

Köyde veya diğer köylerle ortak yapılan uygulamalar?

Hayvanların satışına ait bilgiler? (Satış yeri, satış dönemleri ve yoğunluğu, kurban amaçlı satış ve oranı, kendi ihtiyacı için kesim, mecburi kesim...)

Hayvanların toplanma alanları sabit mi? Toplanma alanı sayısı? Toplanma alanları arası hayvan hareketleri? Toplanma alanı başına ortalama hayvan sayısı?

Mevsimlere göre hayvanların günlük beslenme ve dinlenme zamanları?

Mevsimlere göre hayvanların arazideki otlama, gezinme ve dinlenme alanlarındaki yer değişimleri?

Hayvanların doğada ve ahırda geçirdikleri zamanın dağılımı?

Arazide su kaynakları, bu amaçla yapılanlar?

Orman ile ilgili sorun yaşıyor mu?

Salma sığırların verdiği zararlar var mı?

Salma sığırların doğaya faydaları?

Yetiştiricinin kafasındaki ideal yetiştiricilik ve ideal hayvan tipi:

Salma sığırılığın iyileştirilmesi için neler yapılabilir?

Son yıllarda uygulamalarda yaptığı değişimler, ekstra bilgiler: